

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ
ШЫРАҚБЕК ҚАБЫЛБАЕВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ АКАДЕМИЯСЫ

КӘСІБИ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДАЯРЛЫҚ ЖӘНЕ ІШКІ ІСТЕР
ОРГАНДАРЫН БАСҚАРУ КАФЕДРАСЫ

Симонов С.В.
ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ҒЫЛЫМНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
(оқу құралы)

Қостанай, 2022 ж.

УДК 371
ББК 74
С 37

Кәсіби-психологиялық даярлық және ПО басқару кафедрасының
отырысында қаралды
2022 жылғы 19 сәуір № 17 хаттама.

Аудармашы:

Толыкпаев Е.Ж – Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай Академиясының
Кәсіби-психологиялық даярлық және ПО басқару кафедрасының
оқытушысы

Рецензенттер:

Өтегенова Б. М. - А. Байтұрсынов атындағы Қостанай Өңірлік университеті,
Ө. Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институтының педагогика
кафедрасының профессоры, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент.
Тулкимбаев Н.А. - ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясының
Әлеуметтік жұмыс кафедрасының бастығы, педагогика ғылымдарының
кандидаты, доцент.

С 37

Симонов С.В. Жоғары білім беру саласындағы педагогикалық
ғылымның өзекті мәселелері (оқу құралы) Қостанай: Ш. Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясы, 2022 – 53 б.

ISBN 978-601-7931-10-0

Бұл оқу құралылында жоғары білім беру саласындағы педагогикалық
ғылымның өзекті мәселелері қарастырылады. Олар Батыс Еуропа, Ресей және
Қазақстан елдеріндегі қазіргі кезеңдегі тәрбие мен білім беруді талдайды;
оларға қоғамның материалдық және рухани өмірінің жағдайларының әсері;
адамдарды тәрбиелеу мен дамытудағы жоғары білімнің орны; кәсіптік білім;
педагогикалық теориялар және оларды оқыту мен тәрбиелеу тәжірибесінде
жүзеге асыру.

УДК 371
ББК 74

Мазмұны

Кіріспе.....	4
Тақырып 1. Қазіргі ғылымның негізгі даму тенденциялары.....	5
Тақырып 2. Педагогикадағы ғылыми жұмыстың қорытындыларын өңдеу, түсіндіру және ресімдеу, педагогикалық зерттеулерді практикаға енгізу.....	10
Тақырып 3. Ғылыми мектеп ғалымдарды даярлау нысаны ретінде.....	19
Тақырып 4. Ғылыми парадигмалардың ауысуы-ғылымның даму заңы.....	25
Тақырып 5. Қазақстандағы білім берудің заманауи дамуы	34
Тақырыбы. 6. Білім берудегі инновациялар, қазақстандық қоғам дамуының қазіргі кезеңінде	43
Ұсынылатын әдебиеттер тізімі.....	51

КІРІСПЕ

Қазақстанның қазіргі даму кезеңі ғылымның дамуындағы жаңа бағыттың – инновациялық қызметтің қалыптасу кезеңі болып табылады. Бұл ретте студенттерді және магистранттарды жоғары білім беру саласындағы педагогикалық ғылымның проблемаларын зерттеуге тарту арқылы ЖОО-да даярланатын ғылыми кадрлар маңызды рөл атқарады.

«Жоғары білім беру саласындағы педагогикалық ғылымның өзекті мәселелері» пәнін оқытудың мақсаты – PhD докторларының кәсіптік міндеттерді шешу үшін жоғары білім беру саласындағы педагогикалық ғылымның қазіргі заманғы проблемаларын білуін пайдалануға дайындығын қалыптастыруға жәрдемдесу. Курстың негізгі мақсаты-білім алушылардың қазіргі даму кезеңіне тән педагогикалық ғылым мен білімнің өзекті мәселелері саласындағы білімдерін тереңдету. Осы курсты оқу кезінде докторанттар педагогикалық ғылым мен практиканың жай-күйі мен даму перспективаларын, отандық білім беру жүйесінің жақын және алыс перспективалардағы даму үрдістерін түсінуі қажет.

Бұл пәнді оқу Болашақ PhD докторына қазіргі педагогиканың мәселелерін түсінуге, осы проблемаларды тудыратын себептер мен қайшылықтарды анықтауға, оларды шешудің оңтайлы жолдарын іздеуге көмектеседі.

Әлемдегі педагогикалық ой-ең ежелгілердің бірі, ол адамдар ұрпақтарының өмір сүру тәжірибесінен туындайды. «Педагогика» ғылымының өзі көп жағынан әмбебап, серпінді және көп қырлы. Педагогиканың әмбебаптығы оның білімі қоғам дамуының қазіргі кезеңінде болашақ маман-оқытушыға ғана емес, кез-келген адамға да қажет екендігінде көрінеді.

Педагогиканы білу қазіргі қоғамдағы мамандарға өмір бойы өз бетінше білім алуға көмектеседі, яғни өзін-өзі оқыту және өзін-өзі тәрбиелеу. Білім беру технологияларын меңгеру білім берудің «өмір бойы білім алу» заманауи парадигмасын іске асырады. Сонымен қатар, «адам – адам» жүйесінде жұмыс істейтін мамандықтардың көпшілігінде іс жүзінде мұғалім, басқаша айтқанда - білім беру функциясы бар, ол заңгер немесе полиция инспекторы, экономист, менеджер немесе маркетинг, журналист немесе гид, өнертанушы немесе жазушы, саясаттанушы немесе психолог, тіпті инженер немесе бағдарламашы және т. б. . Осыған сүйене отырып, адамның өзі өмір бойы отбасында және әріптестерімен жұмыс жасауда "мұғалім" рөлін атқарады.

Тақырып 1. Қазіргі ғылымның негізгі даму тенденциялары.

Дәріс сұрақтары:

1. Ғылым ұғымы.
2. Қазіргі ғылым және оның негізгі тұжырымдамалары.
3. Ғылымдар және олардың жіктелуі

1. Ғылым ұғымы.

Адам танымының негізгі формасы-ғылым. Қазіргі уақытта ғылым бізді қоршаған және қандай да бір жолмен жүруге, өмір сүруге және әрекет етуге тиісті шындықтың маңызды және маңызды құрамдас бөлігіне айналуда.

Бүгінгі таңда ғылымның нақты анықтамасы жоқ: әртүрлі әдеби көздерде олардың саны 150-ден асады.

Міне, анықтамалардың бірі. *Ғылым-бұл жаңа білім алу үшін шығармашылық қызмет, белгілі бір принциптер негізінде тұтас жүйеге келтірілген осындай қызмет пен білімнің нәтижесі және оларды өндіру процесі.*

Ғылымды оның тарихи дамуында қарастыра отырып, мәдениеттің түрі өзгерген сайын және бір әлеуметтік-экономикалық формациядан екіншісіне ауысқан кезде ғылыми білімді ұсыну стандарттары, шындықты көру тәсілдері, мәдениет контекстінде қалыптасатын және әртүрлі әлеуметтік-мәдени факторлардың әсеріне ұшырайтын ойлау стилі өзгеретінін білуге болады.

Ғылымның пайда болуының алғышарттары Ежелгі Шығыс елдерінде пайда болды: *Египетте, Вавилонда, Үндістанда, Қытайда. Шығыс өркениетінің жетістіктері ежелгі Грецияның үйлесімді теориялық жүйесіне қабылданды және өңделді, онда ғылыммен арнайы айналысатын ойшылдар пайда болды. Олардың арасында Аристотель сияқты көрнекті ғалымды бөлек ажыратуға болады. Ұлы ғалымдардың көзқарасы бойынша ғылым білім жүйесі, қоғамдық сананың ерекше формасы ретінде қарастырылды.*

Гректер Шығыс елдерінде – Вавилонда, Иранда, Египетте дамыған ғылыми және философиялық ұғымдарды игеруі ғылымның дамуына үлкен әсер етті. Вавилон ғылымының әсері әсіресе үлкен болды – математика, астрономия, география, шаралар жүйесі. Космологияны, күнтізбені, геометрия мен алгебраның элементтерін гректер өздерінің бұрынғы адамдарынан және шығыстағы көршілерінен алған.

Ежелгі Грецияда жаңа ғылыми жетістіктер пайда болды: астрономиялық, математикалық, физикалық және биологиялық ұғымдар мен болжамдар алғашқы қарапайым ғылыми құралдарды (гномон, күн сағаттары, аспан сферасының моделі және басқалары) жобалауға, алғаш рет астрономиялық және метеорологиялық құбылыстарды болжауға мүмкіндік берді. Жиналған және өздігінен алынған білім практикалық іс-әрекет пен

қолданудың негізі ғана емес, сонымен бірге бүкіл дүниетанымның элементтері болды.

Орта ғасырларда схоластиктер негізгі ғылым ғалымдары болып саналды. Оларды тақырыптардың өздері қызықтырмады, бірақ пікірлерді салыстыру, осы тақырыптар туралы пайымдау. Дегенмен, жөн азайтуға мәні жетістіктерін схоластической учености – на диспуттар оттачивались теориялық іргетасы ғылым, білу айналдыруға фактілер ұғымдар, логикалық қатаң айтысып негізге ала отырып, аздаған жалпы ережелерін. Дегенмен, тек логикалық дәлелдер жеткіліксіз болды және тәжірибе артықшылық үшін негіз ретінде жарияланды. Ұлы Альберт, Томас Аквиналар, Роджер Бэкон, Уильям Оккам таным көзі ретінде заттарды, заттарды, заттарды жариялады. Осы ойшылдардың философиялық тұжырымдамаларының айтарлықтай айырмашылығына қарамастан, олардың барлығы шынайы білім алудың ұқсас схемасына негізделген.

2. Қазіргі ғылым және оның негізгі тұжырымдамалары.

Қазіргі ғылымның басталуы Еуропада XV-XVII ғасырлар аралығында пайда болды. Қазіргі ғылым көптеген жағынан ғасыр бұрын пайда болған ғылымнан айтарлықтай ерекшеленеді. Оның бүкіл келбеті мен қоғаммен қарым-қатынасының сипаты өзгерді.

Айта кету керек, ғылымның *үш негізгі тұжырымдамасы бар*: ғылым білім ретінде, ғылым қызмет ретінде, *ғылым әлеуметтік институт ретінде*. Қазіргі ғылым-осы үш сәттің органикалық бірлігі. Мұнда қызмет-оның негізі, өзіндік «субстанция»; Білім – жүйе құраушы фактор, ал әлеуметтік институт – ғалымдарды біріктіру және олардың бірлескен қызметін ұйымдастыру тәсілі.

Ғылым білім ретінде – қоғамдық сананың ерекше формасы-бұл белгілі бір білім жүйесі. Аристотель мен Кант ғылымды осылай түсінді. Мұндай түсінік ұзақ уақыт бойы жалғыз болды. Бұл тұжырымдама қазіргі ғылымның толық анықтамасын жалғыз анықтай алмайды. Егер ғылым тек білім жүйесі ретінде қарастырылса, онда кейбір кемшіліктер туындайды: оның әлеуметтік табиғаты, жасаушылары, материалдық-техникалық базасы зерттеушілерден алшақтайды, ғылымның ерекшелігін, құрылымын, орнын, әлеуметтік рөлі мен функцияларын тереңірек және жан-жақты зерттеу мүмкіндіктері шектеулі. Мұның бәрі ғылымның басқа тұжырымдамасын жасау қажеттілігіне, осы әлеуметтік құбылыстың белсенділігі мен әлеуметтік аспектілерін зерттеуді күшейтуге әкелді.

Егер біз ғылымды қызмет ретінде қарастыратын болсақ, бүгінде оның функциялары бізге ең айқын ғана емес, сонымен бірге ең алғашқы және алғашқы болып көрінеді. Егер қазіргі заманғы ғылыми-техникалық прогрестің бұрын-соңды болмаған ауқымы мен қарқынын ескерсек, оның нәтижелері өмірдің барлық салаларында және адам қызметінің барлық салаларында айқын көрінетін болса, бұл түсінікті.

Ғылым әлеуметтік институт ретінде – бұл қауымдастық анықтаған арнайы әлеуметтік-кәсіби топ болып табылатын ғалымдардың бірлескен қызметін ұйымдастырудың әлеуметтік тәсілі. Ғылымды институционализациялауға нақты мекемелерді, дәстүрлерді, нормаларды, құндылықтарды, мұраттарды және т. б. ұйымдастыру арқылы қол жеткізіледі.

Ғылымның әлеуметтік институт ретіндегі мақсаты мен мақсаты – ғылыми білімді өндіру және тарату, зерттеу құралдары мен әдістерін әзірлеу, ғалымдардың көбеюі және ғылымның әлеуметтік институт ретінде қалыптасу кезеңінде олардың әлеуметтік функцияларын орындауын қамтамасыз ету материалдық алғышарттар пісіп, бұл үшін қажетті зияткерлік климат құрылды, ойлаудың тиісті жүйесі жасалды. Әрине, содан кейін ғылыми білім тез дамып келе жатқан техникадан оқшауланбаған, бірақ олардың арасындағы байланыс біржақты болды. Технологияның дамуы кезінде туындаған кейбір проблемалар ғылыми зерттеу тақырыбына айналды және тіпті жаңа ғылыми пәндердің пайда болуына ықпал етті. Ғылымның өзі аздап практикалық қызмет көрсетті – өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, медицина.

Бүгінгі таңда ғылыми-техникалық революция жағдайында ғылымда тағы бір тұжырымдама айқын анықталуда, ол ***әлеуметтік күш*** ретінде әрекет етеді. Бұл ғылымның деректері мен әдістері әлеуметтік экономикалық дамудың ауқымды жоспарлары мен бағдарламаларын жасау үшін қолданылатын жағдайларда айқын көрінеді. Көптеген кәсіпорындардың, мекемелер мен ұйымдардың мақсаттарын анықтайтын әрбір осындай бағдарламаны құру кезінде ғалымдардың әртүрлі салалардағы арнайы білім мен әдістердің тасымалдаушысы ретінде тікелей қатысуы қажет. Мұндай жоспарлар мен бағдарламалардың кешенді сипатына байланысты оларды әзірлеу және жүзеге асыру әлеуметтік, жаратылыстану және техникалық ғылымдардың өзара әрекеттесуін қамтитыны да маңызды.

3. Ғылымдар және олардың жіктелуі

Ғылым – бұл табиғат, қоғам және ойлау, олардың дамуының объективті заңдары туралы тарихи қалыптасқан және үздіксіз дамып келе жатқан білім жүйесі.

Ғылым пәні – қозғалатын заттың формалары және олардың адам санасында көрінісі. Шындық фактілеріне сүйене отырып, ғылым олардың дамуының шығу тегі туралы дұрыс түсінік береді, құбылыстар арасындағы маңызды байланыстарды ашады, адамды практикалық қолдану үшін нақты әлемнің объективті заңдылықтарын білумен қамтамасыз етеді. Ғылыми-техникалық революция жағдайында бірыңғай жүйе қалыптасты: «ғылым – техника – өндіріс».

Ғылымның *тікелей мақсаттары* – объективті және субъективті әлем туралы білім алу, объективті шындыққа қол жеткізу.

Ғылымның негізгі міндеттері:

- фактілерді жинау, сипаттау, талдау, жалпылау және түсіндіру;
- табиғат, қоғам, ойлау және таным қозғалысының заңдылықтарын анықтау;

- алынған білімді жүйелеу;
- құбылыстар мен процестердің мәнін түсіндіру;
- оқиғаларды, құбылыстар мен процестерді болжау;
- алынған білімді іс жүзінде пайдаланудың бағыттары мен нысандарын белгілеу.

Ғылымды теориядан; әдіснамадан, зерттеу әдістемесінен және техникасынан; алынған нәтижелерді енгізу тәжірибесінен тұратын жүйе ретінде қарастыруға болады.

Егер ғылым таным субъектісі мен объектісінің өзара әрекеттесуі тұрғысынан қарастырылса, онда ол келесі *элементтерді* қамтиды:

1) объект (пән) – бұл теория мен практикада объективті түрде бар және зерттеуші үшін қажетті ақпарат көзі ретінде қызмет ететін байланыстар мен қатынастардың, қасиеттердің жиынтығы;

2) субъект-нақты зерттеуші, ғылыми қызметкер, ғылыми ұйымның маманы, ұйым;

3) объективті шындықты түсіну және шындық заңдылықтарын анықтау үшін белгілі бір әдістерді, операцияларды, әдістерді қолданатын субъектілердің ғылыми қызметі.

Қазіргі уақытта таным саласына, *пәні мен әдісіне байланысты олар мыналарды ажыратады:*

1) табиғат туралы ғылымдар-табиғи;

2) қоғам туралы ғылымдар – гуманитарлық және әлеуметтік;

3) ойлау және таным туралы ғылымдар – логика, эпистемология, эпистемология және т. б.

Жоғары кәсіптік білімнің бағыттары мен мамандықтарының жіктеуішінде мынадай ғылымдар бөліп көрсетілген:

1) жаратылыстану ғылымдары және математика (механика, физика, химия, биология, топырақтану, география, гидрометеорология, геология, экология және т. б.);

2) гуманитарлық және әлеуметтік-экономикалық ғылымдар (мәдениеттану, теология, филология, философия, лингвистика, журналистика, кітаптану, тарих, саясаттану, психология, әлеуметтік жұмыс, әлеуметтану, аймақтану, менеджмент; экономика, өнер, дене шынықтыру, коммерция, агроэкономика, статистика, құқықтану);

3) техникалық ғылымдар (құрылыс, полиграфия, телекоммуникация, металлургия, тау-кен ісі, электроника және микроэлектроника, геодезия, радиотехника, сәулет);

4) ауыл шаруашылығы ғылымдары (агрономия, зоотехния, ветеринария, агроинженерия, орман ісі, балық аулау және т.б.).

Осы жіктеуіште техникалық және ауылшаруашылық ғылымдары жеке топтарға бөлінгеніне, ал математика жаратылыстану ғылымдарына жатқызылмағанына назар аударайық.

Кейбір ғалымдар философияны дүниетаным, жалпы әлем туралы білім, таным әдістемесі, барлық ғылымдардың ғылымы ретінде қарастырады. Олардың пікірінше, философия фактілерді жинауға, талдауға және

жалпылауға, шындық қозғалысының заңдылықтарын ашуға бағытталмайды, ол тек нақты ғылымдардың жетістіктерін пайдаланады. Философия мен ғылымның арақатынасында дау-дамайды жоққа шығара отырып, философия әлі де өзінің пәні мен әмбебап заңдар мен кеңістіктегі және уақыттағы барлық шексіз объективті материалдық әлемнің сипаттамаларын зерттеу әдістеріне ие ғылым екенін атап өтеміз.

Ғылыми қызметкерлер мамандықтарының номенклатурасында ғылымның мынадай салалары көрсетілген: физикоматематикалық, химиялық, биологиялық, геологиялық-минералогиялық, техникалық, ауыл шаруашылығы, тарихи, экономикалық, философиялық, филологиялық, географиялық, заң, педагогикалық, медициналық, фармацевтикалық, ветеринариялық, өнертану, сәулет, психологиялық, социологиялық, саяси, мәдениеттану және жер туралы ғылымдар.

Ғылым практикасына байланысты олар объективті және субъективті әлемнің негізгі заңдылықтарын түсіндіретін және тәжірибеге тікелей бағытталмаған және техникалық, өндірістік, әлеуметтік-техникалық мәселелерді шешуге бағытталған қолданбалы (теориялық) болып бөлінеді.

Қоғамдық еңбек бөлінісі барысында өзара байланысты бес ғылыми сала айқындалды: академиялық, жоғары оқу орны, салалық, өндірістік және ведомстводан тыс. Жаратылыстану, техникалық және әлеуметтік ғылымдардың маңызды бағыттары бойынша іргелі зерттеулер жүргізетін академиялық және жоғары оқу орындары құрылымдарында техника мен технологияның түбегейлі жаңа түрлерін әзірлеу үшін теориялық негіздер жасайды, сондай-ақ салалық және зауыттық ғылымның қатысуымен салалық және салааралық сипаттағы іздестіру және жоғары тиімді қолданбалы ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды орындайды. Салалық ғылыми мекемелерге бас ғылыми-зерттеу институттары, конструкторлық ұйымдар, тікелей министрліктер мен ведомстволарға бағынатын тәжірибелік өндірістер мен станциялар, сондай-ақ ғылыми-техникалық орталықтар, салааралық ғылыми-техникалық кешендер, ғылыми-өндірістік бірлестіктер, аймақтық ауылшаруашылық станциялары және т. б. жатады. Бұл мекемелер саладағы өндірістің ғылыми-техникалық деңгейін анықтайды, жоғары тиімді Машиналар, жабдықтар, құрылғылар мен материалдар жасайды, технологиялық процестерді дамытады, өсімдіктердің, жануарлардың жаңа сорттарын алады және т.б. салалық ғылыми мекемелер бірыңғай ғылыми-техникалық саясатты жүргізуге жауапты тиісті басқару органдарына бағынады.

Өндіріс ғылымы орталық зауыттық зертханаларда, бас дизайнердің арнайы және тәжірибелік бөлімдерінде, эксперименттік шеберханаларда және т. б. дамуда.

Өндірістік ғылымның мақсаттары – техникалық деңгейді арттыру және өндірісті ұйымдастыруды жақсарту, технологияны жетілдіру, жоғары сапалы өнімді алу, оның бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету және уақтылы жаңарту.

Соңғы жылдары ведомстводан тыс ғылым дамып келеді. Ол негізінен шағын нысандарда жүзеге асырылады: консультативтік құрылымдар, ғылыми-техникалық ұйымдар, ғылыми және инженерлік қоғамдар, ғылыми кооперативтер, сараптама орталықтары, жастардың ғылыми-техникалық шығармашылығы және т. б.

Әдебиеттер: О.:1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Д.: 1, 2, 3 -10

Тақырып 2. Педагогикадағы ғылыми жұмыстың қорытындыларын өңдеу, түсіндіру және ресімдеу, педагогикалық зерттеулерді практикаға енгізу.

Дәріс сұрақтары:

1. Зерттеу барысында алынған педагогикалық фактілерді теориялық өңдеу.
2. Әлеуметтік-педагогикалық зерттеудегі фактілерді өңдеу әдістері мен кезеңдері.
3. Педагогикадағы ғылыми хабарламалардың формалары.

1. Зерттеу барысында алынған педагогикалық фактілерді теориялық өңдеу.

Әр түрлі зерттеу әдістерін қолдана отырып, жиналған педагогикалық фактілерді теориялық өңдеу оларды терең және жан-жақты талдаудан, бағалаудан, жалпылаудан және осы негізде оқыту мен тәрбиелеу әдістері мен оқушылардың білімі мен дағдыларының сапасы арасындағы маңызды және тұрақты байланыстарды орнатудан тұрады.

Эмпирикалық материалдарды өңдеу әдетте зерттеу процесінде тікелей басталады және оның бағдарламасының негізгі мәселелеріне сәйкес жүзеге асырылады. Бақыланатын фактілерді жүйелі талдаумен және бағалаумен бірге жүргізілетін зерттеу бақыланатын фактілердің ішкі мәнін тереңірек және толық түсінуге, олардың өзара байланысын орнатуға мүмкіндік береді. Зерттеу процесінде сенсорлық және рационалды бірлік оның сәттілігінің негізгі шарты болып табылады. Алайда, жеке деректердің шынайы сенімділігі мен нақты маңыздылығы олардың жеткілікті саны жиналған кезде, олар тиісті түрде жүйеленген және салыстыру мен салыстыруға ыңғайлы болған кезде ғана анықталуы мүмкін.

Оң тәжірибені үйрену кезінде мектептер жинақталады:

- 1) сабақтың хаттамалары немесе стенограммалары, сондай-ақ фонограммалары;
- 2) мұғалімдермен және оқушылармен, кітапханашымен, меңгерушісімен, директормен, ата-аналармен әңгімелесу хаттамалары;
- 3) сабақ жоспарлары мен мұғалімдердің есептері;
- 4) оқушылардың дәптерлері, бақылау жұмыстары және т. б.

Бұл материалдар ең алдымен жүйелеуден өтеді. Әр түрлі көздерден және әртүрлі әдістермен жиналған материалдар жоспардың жеке мәселелері бойынша топтастырылған. Топтау материалдарды жинау кезінде басталады және оны түпкілікті өңдеу кезінде аяқталады.

Оқушылардың білімі мен іскерлігінің сапасын сипаттайтын деректер статистикалық өңдеуден өтеді. Тәжірибені жаппай зерделеу кезінде оқытудың материалдық базасын сипаттайтын деректер (мысалы, географиялық кабинеттері мен географиялық алаңдары, өлкетану мұражайлары мен бұрыштары бар мектептер саны, мектептердің

оқулықтармен, атластармен, көрнекі құралдармен және т.б. қамтамасыз етілуін сипаттайтын көрсеткіштер) де сандық өңдеуге ұшырауы мүмкін.

Қажетті мәліметтер жиналып, жүйелендірілгеннен кейін зерттеуші тиісті қорытынды жасау үшін оларды түсіндіруге кіріседі. Бірақ алдымен жиналған деректерді олардың сенімділігі мен типі, сондай-ақ зерттелетін мәселенің маңыздылығы тұрғысынан бағалау қажет.

Нақтылық пен дәлдік әртүрлі көздерден алынған немесе бірдей, бірақ бірнеше жылдар ішінде алынған мәліметтерді салыстыру арқылы тексеріледі, мысалы, орта және жоғары мектеп мұғалімдерінің орта мектепке арналған география бағдарламалары мен оқулықтары туралы пікірлерін салыстыру; мұғалімдер мен оқушылардың географиядағы үй тапсырмаларын мөлшерлеу, практикалық жұмыстар және т. б. туралы пікірлерін салыстыру. Көптеген жағдайларда, басқа адамдардың байқаулары мен тәжірибесінің нәтижесі болып табылатын кейбір фактілер мен ақпаратты, олар қаншалықты сенімді және даусыз болып көрінсе де, зерттеушінің өзі мұқият тексеруі керек. Керісінше, олардың бақылауларының деректері басқа адамдардың бақылауларын салыстыру арқылы тексерілуі керек.

Алынған фактілердің типтік сипаты олардың көптеген мұғалімдер мен мектептердің тәжірибесіндегі қайталануы негізінде тексеріледі. Оқушылардың білімі мен дағдыларының жай-күйінің типтік көрсеткіштерін тексеру әсіресе маңызды. Ол қамтамасыз етілуі мүмкін:

- 1) ағымдағы оқу жылындағы көптеген оқушылардың білімі мен іскерлігін көрсететін мәліметтердің массалығы,
- 2) бірнеше жыл ішіндегі деректердің болуы.

Тек осы жағдайда ғана оқушылардың білімі мен дағдыларының жай-күйі объективті болады. Сонымен қатар, белгілі бір уақыт аралығында оқушылардың білімі мен дағдыларының жай-күйіндегі негізгі өзгерістерді анықтауға болады.

Жазбаша бақылау жұмыстарының нәтижелерін өңдеу әдетте бірнеше сатыда (әдістерде) жүргізіледі. Бастапқыда әр жауап «кілт» талаптарына сәйкес оқылады және бағаланады. Әрбір жауаптың бағасы қорытындыға енгізіледі.

Барлық эксперименттік және бақылау сыныптары бойынша жұмыстарды тексергеннен кейін жиынтық қорытынды жасалады. Бұл білім алушылардың әр сұрақ бойынша қанша толық, толық емес және қанағаттанарлықсыз жауаптар бергенін, қанша оқушы бір — бірден білмеді, қанша-екі немесе одан да көп сұрақтар бойынша, қайсысы нашар, қайсысы жеткіліксіз және т. б болады.

Содан кейін сапалы талдау жасалады, оның міндеті білім алушылар қандай дәлсіздіктер мен қателіктер жиі жіберілетінін және олардың себептерін анықтау болып табылады. Қате жауаптар жазылып, олардың қайталану жиілігі есептеледі. Қателіктердің себептері студенттермен жеке әңгімелесу кезінде анықталады.

Жақында, ассимиляцияны тексеруді өңдеу кезінде білім элементтері бойынша жауаптарды талдау кеңінен қолданыла бастады (мысалы,

тұжырымдама белгілерінің саны бойынша). Мұндай талдау нәтижелердің сандық және сапалық сипаттамаларын бір кестеде біріктіруге мүмкіндік береді. Вариациялық статистика әдістері де кеңінен енгізіле бастады.

Пән бойынша білімді, дағдыларды игеру нәтижелерін сапалы және сандық талдау осы білімді игеру сипаты мен осы білімді қалыптастыруда қолданылатын оқыту әдістері арасындағы логикалық байланыстарды ашуға көмектеседі. Соңғы жылдары педагогикалық зерттеулердің нәтижелерін өңдеу әдістерін түбегейлі жетілдіру қажеттілігі өткір сезіле бастады, өйткені зерттеу нәтижелерінің дәлелі мұндай өңдеудің дәлдігі мен толықтығына байланысты. Осы маңызды мәселе бойынша арнайы зерттеулер болады деп үміттенуге болады.

2. Әлеуметтік-педагогикалық зерттеудегі фактілерді өңдеу әдістері мен кезеңдері.

I кезең. Мәселені анықтау және зерттеу мақсатын қою. Мәселенің тарихы мен теориясын мақсатқа сәйкес зерттеу, педагогикалық тәжірибені зерттеу гипотезаны құруға және зерттеу міндеттерін анықтауға мүмкіндік береді.

II кезең. Гипотезаны тексеру (зерттелетін проблема бойынша фактілер мен білімді жинақтау негізінде) зерттеудің айқындаушы, қалыптастырушы және бақылау сатылары (бөлімдері) арқылы жүзеге асырылады.

III кезең. Алынған фактілер мен жаңа білімді өңдеу және түсіну негізінде теориялық тұжырымдар.

IV кезең. Ғылыми зерттеу нәтижелерін ресімдеу.

V кезең. Зерттеу нәтижелерін практикаға енгізу.

Бірінші кезеңде зерттеу мәселесі алға қойылады. Оның бастапқы бастауы болуы мүмкін:

- а) практиканың тікелей қажеттілігі;
- б) қоғамның сұраныстары және жаңа адамды тәрбиелеу саласындағы перспективалық міндеттер;
- в) тұтас алғанда педагогикалық теориялардың және оның жекелеген бөліктерінің дамуының ішкі логикасы;
- г) педагогика теориясындағы педагогикалық процестің зерттелмеген салаларын талдау.

Мәселе теориялық түрде ғылымда және оған сәйкес өмір саласында, практикалық іс-әрекетте пайда болған қайшылықты білдіреді.

Гипотеза - бұл жұмыстың әр кезеңінде ғылыми ізденістің бағыты мен шеңберін анықтауға көмектесетін ғылыми болжам. Ол зерттеу процесін және оның тұжырымдарын болжайды. **Жақсы гипотезаның белгілері** - қойылған сұраққа жауаптың жеткіліктілігі немесе тұжырымдардың сәлемдемелерге сәйкестігі, тексерудің қол жетімділігі.

Гипотеза жасалғаннан кейін зерттеудің нақты міндеттері жасалады, шарттар, әдістер, бастапқы мәліметтер және есептерді шешу құралдары анықталады, зерттеу әдістері көрсетіледі.

Әлеуметтік-педагогикалық зерттеулерде педагогикалық құбылыстарды зерттеудің мазмұнды да, формализацияланған әдістері де қолданылады. Зерттеудің мазмұнды әдісі фактілерді мұқият жинауды және олардың сапалы талдауын қамтиды, соның негізінде педагогикалық құбылыстар құрылымындағы себеп-салдар тәуелділігі туралы қорытынды жасалады. Зерттеудің формальды әдісі тек сапалы ғана емес, сонымен қатар фактілерді сандық талдауды да қамтиды. Бұл зерттелетін құбылысты сандар, графиктер, сызбалар, формулалар тіліне аударуға мүмкіндік береді, ғылыми тұжырымдамалармен жұмыс істеу сипатын жеңілдетеді. Зерттеудің сәттілігі талдаудың мазмұнды және формализацияланған әдістерін қолданудың бірлігімен қамтамасыз етіледі.

Екінші кезең зерттеулер қойылған міндеттерді шешуге, гипотезаны тексеруге бағытталған. Мұнда фактілерді мақсатты түрде жинау, оларды бағалауға болатын өлшемдерді табу маңызды. Бұған дейін зерттеу пәні мен міндеттеріне, сондай-ақ балалардың жасына сәйкес келетін әдістердің дамуы жатады. Мұнда зерттеудің айқындаушы, қалыптастырушы және бақылау сатысы қолданылады. Анықтау сатысы зерттеушінің белсенді араласуына дейін педагогикалық құбылыстың қол жетімді жағдайын зерттеу мақсатында жүзеге асырылады. Бұл қадам әдетте белгілі бір әдістерге сәйкес келеді: сауалнама, сұхбат, социометрия, байқау, зертханалық эксперимент, педагогикалық тәжірибені зерттеу және т. б. қолданады.

Зерттеудің екінші кезеңінде жетекші рөл қалыптастырушы экспериментке (қалыптастырушы сатыға) тиесілі, ол эксперименттің тұжырымдарына сүйенеді және педагогикалық процеске қажетті өзгерістерді әдейі енгізуге, таңдалған элементтің басқасымен көрінетін және бақыланатын байланысын жасауға, алынған нәтижелерді салыстырмалы түрде дәл ескеруге мүмкіндік береді. Бақылау сатысы дамудағы ілгерілеуді, педагогикалық ықпал студия зерттелген әдістерінің тиімділігін анықтауға мүмкіндік береді. Әдетте мұнда байқау, зертханалық эксперимент, әңгіме, балалар іс-әрекетінің өнімдерін зерттеу және басқа әдістер қолданылады.

Үшінші кезең - алынған деректерді теориялық түсіну және ғылыми педагогикалық зерттеу нәтижелерін ресімдеу. Бұл кезеңде фактілерді өңдеу, оларды талдау, жүйелеу жүргізіледі, соның негізінде жалпылау, заңдылықтарды белгілеу жүргізіледі. Зерттеу нәтижелері есептерді шешу дәрежесін анықтауға, гипотезаны растауға немесе қабылдамауға мүмкіндік береді. Егер гипотеза расталса, онда ол жаңа білімнің сипатын алады. Егер ол қабылданбаса, одан әрі зерттеуді қажет ететін жаңа гипотеза ұсынылады.

Төртінші кезең - ғылыми зерттеу нәтижелерін ресімдеу. Олар белгілі бір логикада келтірілген: зерттеу мәселесінің өзектілігін негіздеу, зерттеу тақырыбын таңдау, гипотеза, зерттеу міндеттері мен әдістері, зерттеу процесінің сипаттамасы, оның нәтижелерін талдау, тұжырымдарды тұжырымдау.

Зерттеудің соңғы кезеңі - оның нәтижелерін қолдану. Зерттеу нәтижелері практикада және теорияда қолданылған кезде аяқталды деп саналады.

Зерттеудің барлық кезеңдері бір-бірімен тығыз байланысты, олардың әрқайсысы алдыңғы кезеңдердің негізінде жасалады және жасалады. Олардың әрқайсысы белгілі бір әдістер тобына сәйкес келеді.

3. Педагогикадағы ғылыми хабарламалардың формалары.

Ғылыми-әдістемелік қызметтің мазмұны өте алуан түрлі, ол ғылыми-әдістемелік жұмыстардың түрлерін және оларды ұсыну нысандарын анықтайды.

Ғылыми жұмыста іргелі және қолданбалы зерттеулер ерекшеленеді.

Іргелі ғылыми зерттеулерді негізінен ҚР ІІМ ғылыми-зерттеу институттары мен ҚР ІІМ академияларының ғылыми-зерттеу зертханалары жүргізеді. Әдетте, мұндай тақырыптарды әзірлеуге өз саласында танымал ғалымдар басқаратын топтар қатысады

Әдістемелік жұмыс кәсіби қызметтің белгілі бір түріне қатысты жүзеге асырылады, мысалы, мектепке дейінгі, мектеп және университеттік дене тәрбиесі, жасөспірімдер мен қол жеткен спорт, дене шынықтырудың сауықтыру формалары, кәсіби дене шынықтыру білімі.

Ғылыми-әдістемелік қызметтің нәтижелерін ұсыну формалары әр түрлі, сипаты, мазмұны, көлемі, дизайны және т.б. ғылыми-әдістемелік қызметтің алуан түрлілігін көрсетеді. Авторлар (курсанттар студенттері және профессорлық-оқытушылық құрам) өздерінің ғылыми немесе әдістемелік жұмыстарының мазмұнын басқалардың назарына жеткізе алатын негізгі нысандар — ауызша хабарламалар, жазбаша жұмыстар және баспасөзде жариялау.

Реферат. Жұмыстың осы түрінен, әдетте, студент (курсант) — жаңадан бастаушы зерттеуші ғылыми-әдістемелік жұмыстармен таныса бастайды. Рефератта қысқартылған түрде ғылыми жұмыстың, қандай да бір кітаптың мазмұны баяндалады (бірнеше кітаптың мазмұнына қысқаша шолу). Рефераттардың бастапқы мағынасы тақырып бойынша бір немесе бірнеше кітаптарды рефераттаудың нәтижесі болды, осындай материалдар негізінде реферат жинақтары құрастырылды, мысалы, Инион (Ресей ғылым академиясының Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар жөніндегі ғылыми ақпарат институты). Рефераттағы университеттерде әдетте тақырыпты қысқаша ашу қажет.

Рефераттың екі түрі бар — әдеби (шолу) және әдістемелік.

Біріншісі әдеби деректерді талдауды қамтиды, белгілі бір тақырып бойынша материалды жүйелеуге және оған деген көзқарасыңызды білдіруге тырысыңыз.

Екіншісі Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін, оларды шешу әдістерін сипаттауға, талдау нәтижелері бойынша қорытынды (қорытынды) жасауға

тырысуға бағытталған. Реферат материалы курстық жұмыста, дипломдық жұмыста қолданылуы мүмкін.

Реферат көлемі рефератталатын құжаттың мазмұнына байланысты (МЕМСТ 7.9-95. "Реферат және аннотация. Жалпы талаптар"). Реферат тақырыбында реферат жұмысының атауы көрсетіледі. Әдетте рефератта тақырып парағы, мәтін бөлімі, мазмұны қажет емес, бірақ кейбір университеттер жұмыстың осы түріне жоғары талаптар қояды.

Баяндама. Өзінің сипаты бойынша баяндама қандай да бір тақырып бойынша ауызша хабарламаның жазбасы болып табылады. Мен осы баяндама аз ерекшеленеді реферат. Соңғы жылдары ғылыми-практикалық конференцияға баяндамалардың тезистері кеңінен таралды.

Тезистер-баяндаманың негізгі ережелерінің қысқаша мазмұны, диссертацияның үзіндісі. Тезистердің көлемі — 1-2 с, баяндама — 5-10 с, ауызша хабарламада (баяндамада) міндеттер, зерттеу әдістері, жаңа фактілердің негіздемесі, қорытындылар, практикалық ұсыныстар бар. Баяндамаға 10-25 минут бөлінеді, сондықтан ол қажетсіз ауытқуларсыз пайдалы ақпаратпен өте қанық болуы керек. Мысал ретінде бітіру біліктілік жұмыстарын қорғау туралы есептер болады. Баяндама барысында иллюстрациялық материалдарды көрсетуге болады. Практикада өз жұмысын сынақтан өткізу мақсатында диссертациялардың мазмұны бойынша баяндамалар бар. ЖОО-дағы рефераттар мен баяндамалар сынақ жұмыстары ретінде де әрекет етеді, студенттің (курсанттың) сынақ алуы олардың сапасына байланысты.

Бақылау жұмысы. Университеттегі бақылау жұмысы негізінен сынақ болып табылады, бұл жазбаша емтиханның бір түрі. Тест бағасы тестке әсер етеді (кейде емтиханға). Бақылау жұмысы бірқатар сұрақтарға жауап беруден, мәселелерді шешуден тұрады. Жұмыстың бұл түрі студенттің (курсанттың) тәуелсіздігін көрсетуді талап етеді, әсіресе егер бақылау семинарда тікелей орындалса.

Курстық жұмыс. Бұл жұмыстың бақылау түрімен салыстырғанда күрделірек, шығармашылықтың көрінісін талап етеді. Студент (курсант) тақырыпты кафедра тізімінен таңдайды немесе оны негіздеп ұсынады. Курстық жұмыс мұғалімнің жетекшілігімен жүзеге асырылады. Оның көлемі-20-40 б. Әдеби деректерді талдау және тақырыпқа сәйкес жұмыс тәжірибесін зерттеу, педагогикалық бақылау нәтижелері, тиісті әдістермен өңделген эксперимент міндетті болып табылады.

Дипломдық жұмыс түрі бойынша курстық жұмыс жасалады: тақырып парағы, мазмұны, тараулар мен бөлімдерді бөлу, қорытынды және презентация, әдебиеттер тізімі. Курстық жұмысты неғұрлым жемісті ету үшін тақырып пен мазмұнды болашақ бітіру біліктілігімен (сертификатталған маман үшін — дипломдық) байланыстырған жөн. Оқытушы-жетекшімен мақұлданған курстық жұмыс қорғауға ұсынылады. Қорғау рәсімі арнайы комиссияның қатысуымен өтеді, курстық жұмыстың авторы баяндама жасайды, сұрақтарға жауап береді және комиссия өз отырысында жұмыстың мазмұны мен қорғау сапасын ескеретін баға шығарады. Осылайша, негізгі

белгілері бойынша курстық жұмыс дипломдық жұмыстың мазмұнын көрсетеді.

Дипломная жұмыс. Көптеген жылдар бойы кәсіби дене шынықтыру білім беру жүйесіндегі дипломдық жұмыс ерікті іс болды: студент оны өз қалауы бойынша дайындады және ол біреуін, ал кейбір университеттерде — барлық мемлекеттік емтихандарды ауыстырды. Жоғары кәсіптік білімнің мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес барлық диплом алған мамандар диплом жұмысын дайындайды және қорғайды. Дипломдық жұмыс курстық жұмыстарға қарағанда тереңірек, бірақ ғылым кандидаты дәрежесін алу үшін диссертацияға қарағанда қарапайым. Дипломдық жұмыс бойынша ғылыми жетекші бекітіледі.

Жоғары кәсіптік білімнің мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес барлық диплом алған мамандар диплом жұмысын дайындайды және қорғайды. Дипломдық жұмыс курстық жұмыстарға қарағанда тереңірек, бірақ ғылым кандидаты дәрежесін алу үшін диссертацияға қарағанда қарапайым. Дипломдық жұмыс бойынша ғылыми жетекші бекітіледі.

Дипломдық жұмыстың көлемі-40-тан 80 с-қа дейін, екі интервал арқылы терілген машинамен басылған мәтін. Жұмыста титул парағы, мазмұны, тараулар мен бөлімдер бойынша нақты бөлу, қорытындылар, практикалық ұсыныстар, қосымшалар, әдебиеттер тізімі бар. Әдетте, оған кестелер, суреттер кіреді. Жұмыс жоспары, ғылыми жетекшімен келісілетін проспект жоспары жасалады, зерттеудің әдістері мен ұйымдастырылуы анықталады; жұмыс мерзімі аяқталғаннан кейін нақты материал ғылыми жетекшіге ұсынылады.

Кеңес беру жұмыс барысы талданады, түзетулер енгізіледі. Жұмыс аяқталғаннан кейін мәтіндік материал ғылыми жетекшінің қорытындысына ұсынылады, содан кейін баспа түрінде дипломдық жұмыс кафедраға ұсынылады және рецензиялаудан кейін қорғау рәсімі өткізіледі. Ұзақтығы 15 минуттан аспайтын баяндамада негізгі ережелер болуы тиіс, оларды суреттеген жөн. Баяндамадан кейін комиссия мүшелері сұрақтар қояды, жауаптардың сапасы қорғауды бағалауға әсер етеді. Жұмыстың бір данасы кафедра мұрағатына түседі, онда сақталады.

Магистрлік диссертация магистр үшін бітіру біліктілік жұмысының бір түрі ретінде дипломды маман үшін тезиспен бірдей. Бұл жұмыстардың сипатына түбегейлі көзқарастар ұқсас, талаптардың ерекшеліктері тиісті мемлекеттік білім беру стандарттарында және әр университет әдетте дамытатын осы жұмыс түрлері туралы ережелерде көрсетілген.

Кандидаттық және докторлық диссертациялар. Диссертация (лат. dissertatio-пайымдау, зерттеу) - көпшілік алдында қорғауға және ғылым кандидаты немесе докторы ғылыми дәрежесін алуға дайындалған біліктілік ғылыми еңбегі. Диссертация арнайы дайындалған қолжазба болуы мүмкін, ғылыми баяндама, жарияланған монография немесе оқулық түрінде орындалуы мүмкін. Диссертацияларға байланысты барлық нәрсе «Ғылыми және ғылыми-педагогикалық қызметкерлерге ғылыми дәрежелер беру және

ғылыми қызметкерлерге ғылыми атақтар беру тәртібі туралы Ереженің» IV тармағында келтірілген.

Ғылым докторы ғылыми дәрежесін алуға арналған **диссертация ғылыми біліктілік** жұмысы болуы керек, онда автор жүргізген зерттеулер негізінде теориялық ережелер жасалады, олардың жиынтығы тиісті ғылыми бағытты дамытудағы жаңа үлкен жетістік ретінде анықталуы мүмкін немесе маңызды әлеуметтік-мәдени, халықтық-экономикалық немесе саяси маңызы бар ғылыми мәселені шешу жүзеге асырылады немесе ғылыми-зерттеу жұмысы ғылыми тұрғыдан баяндалуы керек. енгізілуі ғылыми-техникалық прогресті жеделдетуге елеулі үлес қосатын негізделген техникалық, экономикалық немесе технологиялық шешімдер.

Ғылым кандидаты ғылыми дәрежесін алуға арналған Диссертация тиісті білім саласы үшін елеулі маңызы бар мәселені шешуді қамтитын не маңызды қолданбалы міндеттерді шешуді қамтамасыз ететін ғылыми негізделген техникалық, экономикалық немесе технологиялық әзірлемелер баяндалған ғылыми біліктілік жұмысы болуға тиіс.

Диссертация жеке-жеке жазылуы керек, автордың ғылымға қосқан жеке үлесін көрсететін көпшілік алдында қорғау үшін ұсынған жаңа ғылыми нәтижелері мен ережелері болуы керек.

Қолданбалы мәні бар диссертацияда автор алған ғылыми нәтижелердің практикалық қолданылуы туралы мәліметтер, ал теориялық мәні бар диссертацияда ғылыми қорытындыларды пайдалану жөніндегі ұсынымдар келтірілуі тиіс.

Автореферат диссертация. Автореферат бұл автордың өз диссертациясының рефераты. Кандидаттық диссертация авторефератының көлемі — 1 авторлық Парақ (40 мың баспа белгісі), докторлық диссертация — 2 парақ (80 мың баспа белгісі). Гуманитарлық ғылымдар бойынша диссертациялардың авторефераттары үшін авторлық парақтың көлемін 0,5-ке ұлғайтуға мүмкіндік береді (1,5 және 2,5). Автореферат мынадай функцияларды орындайды: ақпараттық (оқырманды диссертацияның мазмұны туралы; автор әзірлеген әдістемелер туралы хабардар етеді); сигналдық (авторефераттың қорғау орны бойынша кітапханаға түскені туралы хабарлама); таныстыру (жүргізілген зерттеу туралы анықтамалық деректер көзі); танымдық.

Реферат екі негізгі бөліктен тұрады.

Біріншісі — «жұмыстың жалпы сипаттамасы»: мәселенің өзектілігі, объектісі, пәні, мақсаты, гипотезасы, зерттеу міндеттері; зерттеудің әдіснамалық базасы және онда қолданылған әдістер; жұмыстың жаңалығы мен практикалық маңыздылығы; қорғауға шығарылатын ережелер; диссертацияның құрылымы.

Екіншісі — «жұмыстың негізгі мазмұны»: алынған деректердің дұрыстығын негіздейтін Материалды ұсыну, қойылған міндеттерге жауаптар, тұжырымдар мен практикалық ұсыныстар. Соңында диссертация авторының жарияланымдары ұсынылады, онда диссертациялық зерттеудің негізгі ережелері көрсетіледі.

Монография. Атауы грек тілінен шыққан. монос-бір, жалғыз, жалғыз + грек. графо жазады. Бұл бір тақырыпты терең дамытатын, шектеулі сұрақтар шеңберіндегі ғылыми жұмыс. Монография-бұл авторлардың өздері өздерінің ғылыми зерттеулерінің мәліметтерін ұсынатын кітап. Монографияны бір автор немесе авторлар тобы жаза алады. Монографияның көлемі - 4-5-тен 10-15-ке дейін және одан жоғары. Монографияда зерттеудің әдістері мен ұйымдастырылуы, нақты дәлелденген материал, әсіресе зерттеудің эксперименттік бөлігі, теориялық жалпылау және алынған нәтижелер негізінде автор (авторлар) ұсынған жаңа ережелер егжей-тегжейлі сипатталған. Монография құрылымында кіріспе ерекшеленеді, онда зерттеудің өзектілігі ашылады және зерттелетін проблеманың сипаттамасы беріледі, зерттеу нәтижелерінің негізгі мазмұны баяндалатын бірнеше тараудан (бөлімдерден) тұратын негізгі бөлік; монографиялық зерттеудің қорытындылары шығарылатын Қорытынды, Әдебиеттер тізімі келтіріледі; монографияның негізгі мәтінін толықтыратын материалдар орналастырылатын қосымша.

Жинақталған ғылыми жұмыс. Жинақталған (лат. deponige) — халықаралық шарттың түпнұсқа мәтінін сақтауға беру. Бұл жағдайда біз қолжазбаны арнайы сақтауға беру туралы айтып отырмыз. Әдетте ғылыми әзірлемелер (монографиялар, мақалалар, тезистер) сақталады, олар мамандардың тар шеңберіне арналған және тез арада жарияланым ретінде ресімделуі мүмкін және, ең бастысы, автордың аз шығынымен. Депозитке беруге дайындалған жұмыс ғылыми-техникалық ақпарат орталығына немесе ИҒЗЖ жіберіледі. Орталық жұмысты қабылдайды, оны өз кітапханаларына сақтауға береді және арнайы реферативтік жинақтарда немесе ғылыми журналдарда осындай жұмыстың келіп түскені туралы және онымен кез келген мүдделі маманмен танысу үшін оны талап ету мүмкіндігі туралы жарияланым береді. Сақталған жұмыс оның аннотациясы ғылыми журналда немесе реферат жинағында шыққаннан кейін ғана жарияланған деп саналады.

Кітап ғылыми, танымал ғылыми. Ғылыми және танымал ғылыми кітаптың арасында нақты сызық салу қиын. Ғылыми жұмыстарға монографиялар мен ғылыми еңбектер жинақтары, ғылыми конференциялардың тезистері кіреді. Танымал ғылыми басылымдарда ғылыми зерттеулер негізінде Заңтану, Педагогика және т. б. мәселелер бойынша негізделген ұсыныстар беріледі.

Ғылыми мақала. Ғылыми жұмыс түрлерінің ішінде Мақала маңызды орын алады, ол әдетте ғылыми зерттеудің ең маңызды нәтижелерін ұсынады. Мұндай мақалалар ғылыми журналдарда, ғылыми Еңбектер жинағында жарияланады. Мақала көлемі-5-тен 15 с-ке дейін, мақала құрылымы: атауы; автордың (Авторлардың) тегі; түйінді сөздер; кіріспе; зерттеу әдістемесі; нәтижелері және оларды талқылау; қорытынды; әдебиет. Мұндай құрылым, мысалы, «Ғылым» журналында қабылданады. Әдетте жинақ немесе журнал шығаратын ұйым көлемі, басып шығару сипаты (мысалы, компьютерлік нұсқа), иллюстрациялар және т.б. бойынша талаптарды белгілейді.

Мақалалар сериясында автор нәтижелерді, олардың теориялық және практикалық маңыздылығын дәйекті түрде баяндайды.

Тезис. Тезис (грек. thesis — ереже, бекіту) бірнеше мағынаға ие: логикада бұл шындық дәлелденуі керек ереже; тезистер — баяндаманың, дәрістің, хабарламаның және т. б. қысқаша тұжырымдалған негізгі ережелері. Соңғы жылдары ғылыми жұмыстың бұл түрі көптеген ғылыми-практикалық конференциялар мен осы конференцияларға арналған тезистер жинағын жариялаудың арқасында кең таралды. Тезистердің көлемі — 1 — 2 с.1; 1,5; 2 интервал арқылы терілген. Соңғы уақытта материалдар компьютерлік жариялау үшін дайындалған түрде қабылданады: Word— та терілген мәтін (7-ден төмен емес), Times New Roman қарпі, қаріп стилі-қалыпты, қаріп мөлшері 14. Тезистердің аз мөлшерін ескере отырып, олар зерттеудің мәнін көрсететін және сенімді негізделген негізгі деректерді ғана көрсетуі керек. Мәтінді сандық материалмен, суреттермен толтырмаңыз.

Әдебиеттер: О.:1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Д.: 1, 2, 3 -10

Тақырып 3. Ғылыми мектеп ғалымдарды даярлау нысаны ретінде. Дәріс сұрақтары:

1. «Ғылыми мектеп» түсінігі.
2. Ғылыми мектептердің жіктелуі.
3. Ғылыми мектептің белгілері

1. «Ғылыми мектеп» түсінігі.

Ғылыми мектеп-ұзақ мерзімді кезеңде көшбасшының (мектеп басшысының) басшылығымен нақты тұжырымдалған ғылыми міндетті немесе міндеттер кешенін шешетін белгілі бір ғылыми-зерттеу бағдарламасын орындайтын зерттеушілер ұжымы немесе ғалымдар тобы.

Бірнеше ғылыми мектептер бірдей ғылыми міндеттерді шеше алады, алайда оларды шешу тәсілдерінде(бағдарламаларда, әдістерде, құралдарда), ғылыми қағидаттарда және тиісінше қол жеткізілген нәтижелерде әр түрлі болуы мүмкін. Ғылыми мектептер, әдетте, институционалдық бірліктер – академиялық кафедралар немесе ғылыми-зерттеу ұйымдарының бөлімдері негізінде (ішінде) қалыптасады, ал мектеп басшылары-профессорлар, осы институттардың басшылары.

- Барлық дамыған елдерде ғылыми мектептер мемлекеттік есепке алуға және қолдауға жатады. Елдің ғылыми әлеуеті жүйесіндегі маңызды ұғым-бұл ғылымның құрылымдық бірліктерінің бірін білдіретін ғылыми қауымдастық. В. К. Криворученко ғылыми қоғамдастықтардың үш тобын анықтайды:
 - ✓ *орталықтандырылған шаруашылық жүргізу жүйесі жағдайында барлық іргелі бағыттардың жоғары дамуын қамтамасыз еткен академиялық ғылым;*
 - ✓ *елді супер державалардың біріне айналдырған салалық ғылым;*
 - ✓ *Кадрларды даярлайтын және академиялық және салалық ғылымға өз үлесін қосатын жоғары оқу орны ғылымы.*

Ғылымның болашағы әрқашан жетекші ғылыми мектептердің перспективаларымен анықталды. Бұл, әсіресе, ХХІ ғасырға тән, бұл кезде әлемдік ғылымның барлық салалары керемет биіктерге жетті, және кез-келген ғылыми проблемалар ғалымдардың күш-жігерін біріктіруді, ғалымдар тобын құруды талап етеді. Мұндай жағдайда ғылыми мектептердің маңызы тым артып келеді.

Ғылыми мектептердің құрылуы-Қазақстанның мәдени-тарихи даму ерекшеліктерінің нәтижесі болып табылатын кеңестік жақсы дәстүр.

Әлемдік дыбыста А. Ф. Иоффе, Л. Д. Ландау, П. Л. Капица және басқа да кеңестік Жарық ғалымдарының ғылыми мектептері болды. Олар сол кездегі отандық ғылымның өрлеуін, даңқын және әлемдік деңгейін қамтамасыз етті. Зерттеушілер ХІХ ғасырда әлемдік ғылымда қалыптасқан жүйелік тәсіл негізінен орыс ғылыми мектептерінің тәжірибесінен туындағанын атап өтті.

Ғылыми мектептер-бұл факультеттер мен ғылыми бөлімшелердегі әкімшілік, өндірістік білім ғана емес. Ғылыми мектептер-бейресми ұжымдар. Ғылыми қоғамдастықтың өзегі бола отырып, олар азаматтық қоғамды қалыптастыруда ерекше рөл атқарады. Егер ғылыми қоғамдастыққа ресми еңбек азаматтық қоғам үшін соншалықты маңызды болмаса, онда ғылыми мектеп азаматтық қоғамның маңызды элементі болып табылады.

Ғалымдардың еңбегін шоғырландыру тұрғысынан ғылыми мектеп ерекше қызығушылық тудырады. Ғылыми мектептер-бұл әлеуметтік құбылыс, бұл ғылыми қызмет міндеттерінің жиынтығын олардың бірлігі мен өзара шарттылығында белгілі бір бағытта шешуге мүмкіндік береді.

Ғылым теориясында "ғылыми мектеп" ұғымы көп мағыналы және әртүрлі семантикалық реңктерге ие. Ғылым теориясы ғылыми мектепті ғылыми қоғамдастықтың бір түрі, ғылыми қызметті біріктіру нысаны ретінде ұсынады. Ғылыми мектеп-бұл басқа ғылыми-әлеуметтік бірлестіктермен және ғылыми пән, ғылыми бағыт, ұйым (институт, зертхана, сектор, кафедра) және т. б. сияқты ғылым құрылымдарымен байланысты ерекше құбылыс.

2. Ғылыми мектептердің жіктелуі.

Ғылыми мектеп таза пәндік мазмұннан, мәдени нормалар мен құндылықтардан басқа (бұл жағдайда ғылыми қауымдастық) аға буыннан кішіге дейін трансляция ретінде білім берудің тиімді моделі болып табылады. Ғылыми мектеп-бұл ғалымдардың тығыз, тұрақты, бейресми қарым-қатынасын ұйымдастыру, идеялармен алмасу және нәтижелерді талқылау. Әрбір ғылыми мектеп ғылым саласындағы жаңа идеялардың дамуына ықпал етеді.

Ғылыми мектептер келесі сипаттамаларға ие: *бастамашылық, Тәуелсіздік, дамудың ішкі импульсінің болуы, мақсаттылық, сенімнің тұрақтылығы, қол жеткізілген нәрсеге қанағаттанбау.*

Ғылыми мектеп үшін ғылыми өзін-өзі анықтау, топ мүшесінің өзін-өзі анықтауы, ондағы әлеуметтік рөлін анықтау және нығайту, әрқайсысының зерттеу қызметін жалпы бөлік ретінде жобалау өте маңызды.

Ғылыми мектептерді құру практикасы ғылыми мектептердің нысандары туралы мынадай түрде жалпылама түсінік беруге мүмкіндік береді:

- 1) болашақ зерттеушілерді қалыптастыруға арналған ғылыми-білім беру мектебі;
- 2) зерттеу ұжымы-ол таңдап алған немесе жасаған зерттеу бағдарламасын көшбасшының (мектеп басшысының) басшылығымен бірлесіп әзірлейтін ғалымдар тобы;
- 3) ғалымдар тобы мен зерттеу ұжымдарын қамтитын белгілі бір дәстүрді орнату нәтижесінде пайда болатын ғылымдағы бағыт;
- 4) белгілі ғалымның жетекшілігімен дайындалған, ғылым кандидаттары мен докторлары болған ғалымдар.

«Ғылыми мектеп» терминінің өзі көп мағыналы. Талдау көрсеткендей, негізінен «ғылыми мектеп» ұғымдарының үш санаты қолданылады:

- ресми бірлестік, әртүрлі дәрежедегі ғылыми-білім беру ұйымы (университет, кафедра, факультет, ғылыми-зерттеу институты, зертхана);
- университеттің немесе ғылыми-зерттеу институтының қандай да бір құрылымдық бөлімшесіне міндетті түрде формальды тиесілігі жоқ зерттеу (шығармашылық) ұжымы;
- зерттеушілер тобының мүдделерін біріктіретін ғылымдағы бағыт.

О. Ю. Грезнева ғылыми мектептердің алуан түрлілігінің келесі жіктелуін ұсынады:

1. Ғылыми мектеп мүшелері арасындағы байланыс түрі бойынша жіктеу. Ғылыми мектептердің келесі түрлері бөлінеді: ғылыми ағым, «көрінбейтін колледж», ғылыми топтау.

2. Зерттеу бағдарламасының негізіндегі ғылыми идеяның түрі бойынша жіктеу. Ғылыми идеялардың екі түріне негізделген ғылыми мектеп бағдарламаларының екі түрі ерекшеленеді: жаңа әдістерді ашу және жаңа ғылыми теорияларды құру. Осыған сәйкес ғылыми мектептердің түрлерін шартты түрде эксперименттік және теориялық деп атауға болады.

3. Зерттелетін пәндік аймақтың кеңдігі бойынша жіктеу. Зерттеу бағдарламасында қамтылған мәселелердің кеңдігі мен мазмұны бойынша тар бейінді және кең бейінді ғылыми мектептерді бөліп көрсетуге болады. "Тар" профильді мектепте Мектептің барлық мүшелері мектеп жетекшісі анықтаған бағытта жалпы мәселе бойынша жұмыс істейді. Мектептің бұл түріне л. с. Выготский, А. М. Бутлеров, Э. Рутерфорд мектептері кіре алады.

4. Өндірілетін білімнің функционалдық мақсаты бойынша жіктеу. Алынған білімнің функционалдық мақсаты және «теория –практика» тізбегіндегі зерттеу бағдарламасының бағыты бойынша ғылыми мектептер іргелі және қолданбалы (практикаға бағдарланған) болып бөлінеді.

5. Оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастыру формасы бойынша жіктеу білім алушылардың іс-әрекетін ұйымдастыру және зерттеу жүргізу тәсілдеріне сәйкес ғылыми мектептерді жеке және ұжымдық жұмыс формалары бар мектептер ретінде жіктеуге болады.

6. Ұрпақтар арасындағы байланыс түрі бойынша жіктеу Ұрпақтар арасындағы қарым-қатынас түрі бойынша бір деңгейлі және көп деңгейлі ғылыми мектептерді бөлуге болады.

7. Институционализация дәрежесі бойынша жіктеу Ғылыми мектептердегі зерттеулер әдетте бұл ғалымдардың бейресми бірлестіктері екенін көрсетеді.

3. Ғылыми мектептің белгілері

Көптеген қазақстандық жоғары оқу орындарында «ғылыми мектеп» термині көбінесе «ғылыми бағыт» дегенді білдіреді, тек сирек жағдайларда ғылыми мектептер өздерінің қалыптасу, даму тарихы және қазіргі жағдайы

бар ғылыми ұжымдар ретінде ұсынылады. Әдетте, бұл белгілі бір ғылыми бағыт аясында «жетекші ғылыми топтарды» талап ететін ұжымдар. Басқаша айтқанда, «ғылыми бағыт – ғылыми мектеп» жүйесі бар. Сонымен бірге, көптеген ғалымдар ғылыми мектеп – бұл арнайы зерттеу және адами қасиеттері бар идеялар генераторы ғалымының айналасында біріктірілген зерттеушілер қауымдастығы екендігімен келіседі. Оның жанында өзінің ғылыми идеяларын, жалпы теориялық принциптері мен зерттеу әдіснамасын бөлісетін серіктестер мен студенттер тобы біріктірілген.

Әдетте, барлық осы зерттеушілер осы ғалым немесе ол басқаратын ғалымдар тобы әзірлеген және ұсынған белгілі бір зерттеу бағдарламасын бірлесіп орындайды. Нақты ұжымның ғылыми бағдарламасын орындау барысында қарқынды пікір алмасулар мен нәтижелер жүруде. Ғылыми топтардың бәсекелестігінде мұндай мүмкіндік жоқ. Бірақ ұжымда (ғылыми мектепте) бұл мүмкіндіктер бар ғана емес, оларды пайдалану қажет. Демек, белгілі бір ғылыми мәселені шешумен қатар ғалымдар ғылыми ақпарат алмасады, олардың біліктілік эрудициясын арттырады.

Мұндай мектептің маңызды функциясы-ғылыми ауысымға, кандидаттар мен ғылым докторларын даярлауға қамқорлық жасау. Жетекші ғалым және оның әріптестері жаңадан бастаған зерттеушілерден (студенттер, аспиранттар, докторанттар) ғылыми және көп жағдайда дүниетанымдық пікірлестерді қалыптастыруға тырысады.

Басқа ғылыми мектептер сияқты ұқсас мектептердің маңызды белгісі-олар бір уақытта келесі міндеттерді шешеді: ғылыми идеяларды әзірлеу және қорғау, бір ғалым шеше алмайтын үлкен міндеттерді кешенді, ұжымдық орындау және жас ғалымдарды даярлау.

М. Г. Ярошевский ғылыми мектептің келесі маңызды белгілерін атап көрсетеді: ғылыми мектептің даму векторын белгілейтін көшбасшының болуы; ұжымды бір мақсат негізінде біріктіретін зерттеу бағдарламасының болуы; бірлескен іс-әрекеттің жалпы тәсілдері (немесе бірыңғай парадигмасы).

Н.А. Логинова ғылыми мектептің белгілеріне мыналар жатады: көшбасшы жасаған бағдарламаның болуы, мектеп ұжымының тікелей байланысы, зерттеудің әдістемелік құралдарының болуы және Қызметті бағалаудың ішкі стандарттары.

Ғылыми мектептің жетекші тұлғасы, өзегі-оның жетекшісі. Көшбасшының болуы ғылыми мектептің болуының міндетті шарты болып табылады. Құжаттар мен әдебиеттерде «үлкен ғалым», «топ жетекшісі», «ғылым докторы» ұғымдарының әртүрлі түсіндірмелері қолданылады, өйткені "ғылым докторы" және «үлкен ғалым» ұғымдары әрдайым синоним бола бермейді. Ғылыми мектептердің қалыптасуына мектеп жетекшісінің ғылыми қызметке қажетті қасиеттердің ғана емес, сонымен қатар шығармашылық ұжымды айналасында біріктіруге мүмкіндік беретін қасиеттердің болуы әсер етеді.

Көшбасшы бірнеше функционалды позицияға ие.

Біріншіден, ол мектептің «жобалаушы-ұйымдастырушысы» болып табылады, бұл ұжым мүшелерінің өз қызметіне қатысты рефлексивті ұстанымдарын қамтамасыз етеді.

Екіншіден, көшбасшы бір уақытта екі формада көрінеді – тәлімгер және әріптес.

Ғылыми мектептің әрбір төртінші басшысы-ғылыми ұйымның директоры. Әдетте, бұл ең құзыретті ғалымдар: олар басқаратын ұжымдардың өте қарқынды ғылыми қызметін ұйымдастыратын және қамтамасыз ететін Қазақстан Ғылым Академиясының, ҚР Педагогика Ғылымдары Академиясының және т.б. академиктері мен корреспондент-мүшелері.

Ғылыми мектептің маңызды белгісі-ол бір уақытта ғылыми идеялардың бастамашысы, оларды тарату және қорғау, жас ғалымдарды даярлау функцияларын жүзеге асырады. Басқаша айтқанда, ғылыми мектептің негізгі сипаттамалары:

- 1) ғылыми қоғамдастықтағы атақ;
- 2) зерттеулердің жоғары деңгейі, олардың бірегейлігі;
- 3) ғылыми беделі;
- 4) ғылыми дәстүрлері;
- 5) ұрпақтар сабақтастығы.

Ғылыми мектептердің негізгі компоненттерін педагогикалық жүйелер ретінде қарастырыңыз:

1. Ғылыми мектептердің педагогикалық мақсаттары мен функциялары. Анықтама бойынша, жүйе мақсатқа жетудің құралы болғандықтан, мақсат ғылыми мектептердің жүйе құрушы факторы болып табылады. Ғылыми мектептердің мақсаттары туралы айта отырып, О.Ю. Грезнева мақсаттардың бірнеше деңгейлерін анықтайды. Біріншіден, бұл ғылымның ішкі жүйесі ретінде ғылыми мектептердің мақсаттары: жаңа ғылыми білім алу және ғалымдарды даярлау.

2. Ғылыми мектептердегі ғылыми дайындықтың мазмұны. Ғылыми мектептің педагогикалық жүйесінің негізгі элементтерінің бірі дайындық мазмұны болып табылады. Әрбір ғылыми мектеп үшін ғылыми дайындықтың мазмұны ерекше, әр нақты ғылыми мектеп бірегей, бірақ сонымен бірге бұл мазмұнды құрайтын және оны рәсімдеуге және сипаттауға болатын негізгі компоненттерді бөліп көрсетуге болады.

3. Дәстүрлер-ғылыми мектептердегі ғылыми білім мазмұнын жобалау және дамыту тәсілі. Ғылыми мектептегі идеялар мен іс-әрекеттердің сабақтастығы ғылыми-зерттеу жұмыстарының дәлелденген үлгілері ретінде өсірілетін дәстүрлердің арқасында қамтамасыз етіледі және олардың дамуы "бастаушыны" ғылыми-зерттеу қызметіне қосуды қамтамасыз етеді. Т. О. дәстүр (лат. traditio) беру, дәстүр, оқыту дегенді білдіреді.

4. Ғылыми мектептерде оқытуды ұйымдастырудың формалары мен әдістері. Мектептің ғылыми-зерттеу қызметін және оқушылармен жұмысты ұйымдастыру, оларды тарту әдістері әртүрлі мектептер үшін өте

ұқсас және тек олардың негізін қалаушылардың жеке ерекшеліктерін көрсетеді. Ең жалпы формада ғылыми мектепте оқытудың заңдылығын бөліп көрсетуге болады: оқыту ғылыми-зерттеу жұмыстарына қатысу арқылы жүреді.

5. Мұғалімнің тұлғасы ғылыми мектептердің қалыптасу факторы ретінде. Әрбір ғалым қаншалықты талантты болса да, мұғалім бола алмайды және өз мектебін құра алмайды. Бірқатар ұлы ғалымдардың студенттері болмады (М.Планк, Д. Менделеев және т. б.), Ньютон мектебі, Эйнштейн мектебі, Фарадей мектебі жоқ, бірақ олар ғылым тарихында ірі ғылыми бағыттардың негізін қалаушылар ретінде атап өтілді, өйткені олардың идеяларын дамытатын көптеген ізбасарлары болды. Ғылыми мектептердің негізін қалаушылар мәселесі ғылыми мектептер мәселесінде ең көп талқыланатын мәселе болып табылады. Өздерінің ғылыми мектебін қалыптастыру үшін қажетті қасиеттердің төрт негізгі тобы бар.

6. Оқушының тұлғасы және ғылыми мектептің дамуы. Мұғалімнің ісін жалғастырушы ретінде оқушының жеке басына қойылатын талаптар да бірдей қарама-қайшы. Ғылыми мектепке кірудің және онда оқудың шарты-оқушының позициясын қабылдау, «өзіндік өзін-өзі қабылдамау» және мұғаліммен сәйкестендіру. Бұл мұғалімді идеализациялағанда және оған және оның қызметіне қандай-да бір сыни көзқарасты алып тастағанда пайда болады, оны формула арқылы білдіруге болады: «егер оқушы мұғалімнің жеке басын қабылдаса, ол оның әдістері мен ойлау және әрекет ету тәсілдерін қабылдайды». Білім алушылар ғылыми-зерттеу қызметінің дәстүрлері мен нормаларын меңгеріп, оны мұғалімнен көшіреді. Тек осылай ғана, көшбасшыны көшіру арқылы, ғалымды ғалымға айналдыратын барлық нәрсе, ойлау стилі мен іс-әрекетін жеткізуге болады. Білім алушылар не болып жатқанын және мұғалімнің пайдасына әлем туралы өз пікірін түсіндіру құқығынан бас тартады.

Әдебиеттер: О.:1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Д.: 1, 2, 3 -10

Тақырып 4. Ғылыми парадигмалардың ауысуы-ғылымның даму заңы.

Дәріс сұрақтары:

1. «Парадигма» түсінігі. Ғылымның даму кезеңдері.
2. Білім беру қызметінің философиялық парадигмалары.
3. Педагогикалық ғылымның парадигмалары.
4. Қазіргі білім беру парадигмалары.

1. «Парадигма» түсінігі. Ғылымның даму кезеңдері.

Парадигма (грек. paradeigma мысалы, үлгісі) – нақты ғылыми зерттеуді (білімді) анықтайтын және осы кезеңде танылған алғышарттардың жиынтығы. Ғылым философиясындағы парадигма ұғымын позитивист Г.Бергман енгізді және оны американдық физик Т. Кун («ғылыми революциялар құрылымы», 1962) білімнің кең дамуы кезеңінде жетекші өкілдер мен жаңа мәліметтер алу әдістерін белгілеу үшін кеңінен таратты, оны көбінесе «әлем бейнесі» ұғымы алмастырады.

Ғылыми қауымдастық-формальды белгісі (кафедра) бойынша емес, ортақ көзқарастары негізінде (яғни олар бір теорияны, бір парадигманы таниды) ғалымдар бірлестігінің белгілі бір түрі.

Т. Кунның айтуынша, ғылымда парадигманың пайда болуы оның жетілуінің белгісі. Кез-келген ғылымның дамуының алғашқы кезеңінде парадигма жоқ, көптеген бәсекелес теориялар бар (мысалы, қазіргі психология). Белгілі бір кезеңде ғалым басқалардан жоғары теория жасайды, нәтижесінде ғалымдар бұл теориямен тез келіседі (Ньютон «Табиғи философияның математикалық принциптері», «Оптика»).

Т. Кунның айтуынша, парадигма келесі 2 қасиетке ие:

- 1) бұрын-соңды болмаған-барлық параметрлер бойынша басқа теориялардан артықшылық;
- 2) ашықтық – парадигма шеңберінде екінші кезектегі мәселелер жете пысықталмаған күйінде қалып отыр, сондықтан ғалымдардың қызметі үшін өріс бар.

Парадигма сөзбе-сөз ғалымдардың іс-әрекеті үшін үлгі болады:

- салықтар мақсаты: - мұны ойлап, ал бұл – жоқ;
- әдістерді белгілейді-қандай әдістер заңды (заңды)екенін айтады;
- ғылымның онтологиялық көкжиегін анықтайды-ол бар және не болуы мүмкін емес дейді.

Кезде парадигмасы қабылданды көпшілік ғалымдардың басталып, оны өрістетуге шынайы ғалымдардың қызметінің шеңберінде осы немесе өзге де парадигмасы. Бұл қалыпты ғылым. «Қалыпты ғылым» шеңберіндегі ғалымдардың қызметін сипаттай отырып, Т. Кун оны жұмбақтардың шешімі деп атайды, яғни. қалыпты ғылым шеңберіндегі ғалымдар іс-әрекеттің нәтижелерін алдын-ала біледі. Қайдан? Парадигмадан.Белгілі бір уақытта парадигма өте сәтті болады, бірақ ерте ме, кеш пе, кез-келген парадигмамен

дағдарыс орын алады, яғни.аномалия пайда болады. Аномалия-бұл парадигма тұрғысынан мүмкін емес эмпирикалық байқалатын факт.

Дағдарысты дамытудың 3 нұсқасы бар:

- проблемаларды жақсы уақытқа дейін кейінге қалдырыңыз;
- аномалия мен ескі парадигманы үйлестіруге тырысыңыз
- маңызды емес қайталама құралдардағы парадигманы өзгерту арқылы;
- егер бірінші және екінші нұсқалар мүмкін болмаса, ғылыми революция басталады (парадигманың ауысуы).

Әдетте парадигманы өзгерту кезінде жаңасы ескіден көптеген фактілерді мұра етеді. Бір қарағанда, бұл парадигмалар арасындағы сабақтастық туралы айтуға мүмкіндік береді, бірақ олай емес, өйткені ескі фактілер ескі емес, жаңа.

Факт-бұл шындықты түсіндіру. Сондықтан олар жаңа парадигма тұрғысынан мүлдем басқаша түсіндіріледі. Т. Кун парадигмалардың сәйкес келмеуі (сәйкес келмеуі) туралы айтады.

Жаңа парадигманы таңдау субъективті иррационалды сәтке байланысты. Жаңа парадигма ескіге қарағанда шынайы деп айтуға болмайды. Олардың ешқайсысы дұрыс емес. Ғылым-бұл миф.

Парадигма тұрғысынан ғылым өзінің дамуында кейбір циклдерден өтеді, олардың әрқайсысын бірнеше кезеңге бөлуге болады:

1. **Ғылым дамуының допарадигмалдық кезеңі.** Бұл кезеңде парадигма жоқ және көптеген соғысушы мектептер мен бағыттар бар, олардың әрқайсысы болашақта жаңа парадигма үшін негіз бола алатын көзқарастар жүйесін дамытады. Бұл кезеңде диссенсус, яғни ғылыми қоғамдастықта келіспеушіліктер бар.

2. **Ғылыми революция кезеңі.** Парадигма пайда болады, оны ғылыми қоғамдастықтың көпшілігі қабылдайды, парадигмамен келісілмеген барлық басқа идеялар артта қалады және қабылданған парадигма негізінде ғалымдар арасында консенсус – келісімге қол жеткізіледі. Бұл кезеңде ғалымдардың ерекше түрі, жаңа парадигмалар құруға қабілетті революциялық ғалымдар жұмыс істейді.

3. **Қалыпты ғылым кезеңі. «Қалыпты ғылым»** Жалпы қабылданған парадигма аясында дамып келе жатқан ғылымды атайды. Мұнда:

1) парадигма үшін маңызды фактілерді оқшаулау және нақтылау бар, мысалы, химиядағы заттардың құрамын нақтылау, астрономиядағы жұлдыздардың орнын анықтау және т. б.;

2) парадигманы растайтын жаңа фактілерді алу бойынша жұмыс жүргізілуде;

3) бар түсініксіздіктерді жою және парадигманың бірқатар проблемаларын шешуді жақсарту мақсатында парадигманы одан әрі әзірлеу жүзеге асырылады;

4) түрлі заңдардың сандық тұжырымдары белгіленеді;

5) парадигманың өзін жетілдіру бойынша жұмыс жүргізілуде: ұғымдар нақтылануда, парадигмалық білімнің дедуктивті формасы дамуда, парадигманың қолданылу аясы кеңейуде және т. б.

Парадигма – бұл белгілі бір уақытта ғылыми идеялар мен теориялардың басым жүйесі, бұл ғалымдарға әлемге нақты көзқарас береді және олар өз жұмысында ғылыми білімнің осы модельдерінен шығады. Бүкіл ғылыми қауымдастық пен қоғамдық сана мойындаған жалпы ғылыми парадигмаларды және әртүрлі білім салалары мен жеке ғылымдардың теориялық негізін құрайтын мамандандырылған парадигмаларды ажырату әдетке айналған. Бұл тұрғыда мамандандырылған парадигмалар ретінде педагогикалық ғылымның парадигмалары туралы айтуға болады.

2.Білім беру қызметінің философиялық парадигмалары.

Соңғы жылдары зерттеушілердің білім беру қызметінің философиялық мәселелеріне деген қызығушылығы едәуір өсті. Бұл, ең алдымен, жаһандық мәселелерді шешудегі білімнің объективті және қазір қоғам мойындаған рөлінен туындайды.

Қазіргі уақытта «білім беру ғимаратының» әртүрлі деңгейлерін талдауда көптеген әдіснамалар, тұжырымдамалар мен тәсілдер бар. Осы саладағы философиялық зерттеулерді екі бөлім ретінде ұсынуға болады:

Білім философиясы әлеуметтік-мәдени құбылыс ретінде білім берудің философиялық негіздерін, оның адам субъективтілігінің белгілі бір түрін көбейтудің әлеуметтік институты ретіндегі функцияларын ашуға арналған.Философские проблемы педагогической деятельности.

Мұнда, өз кезегінде, екі деңгейді бөлуге болады:

- а) педагогиканың әдіснамасын әзірлейтін метатеория, оның негізінде іргелі педагогиканың проблемаларын талдау одан әрі жүзеге асырылады және оларды тұжырымдамалық-әрекеттік шешу құралдары жобаланады;
- б) жеке педагогикалық құбылыстар мен білім беру практикасының түрлерін теориялық және әдіснамалық негіздеу.

Бұл бағыт жалпы философияның жетістіктерін, педагогикалық практиканы теориялық талдау нәтижелерін, қоғамдық-саяси және педагогикалық қозғалыстар идеяларын біріктіретін педагогикалық білімнің ерекше мамандандырылған саласы болып табылады. Гуманитарлық білімнің осы саласының пәні ретінде білім беру қызметінің ең жалпы негіздері (Педагогика пәні мен объектісі, мақсат қою, жобалау, басқару және т.б.), оны тану және құндылықты түсіну әдістемесі қолданылады.

Білім беру қызметінің негізгі философиялық парадигмаларын қарастырыңыз.

Білім **философиясының иррационалды-эзотерикалық** бағыты философиялық иррационализм негізінде құрылады және бірқатар педагогикалық парадигмаларды біріктіреді.

Бұл топқа Рудольф Штайнердің антропософиясын әдіс ретінде қолданатын Вальдорф педагогикасы кіреді. Бұл педагогикалық Тұжырымдаманың мақсатты бағыты-зияткерлік салаға басымдық берілетін

тұлғаның сенсорлық саласын (эмоциялар, көркемдік талғам және т.б.) дамыту.

Бұл педагогиканың мақсаты - адамды әлеммен байланыстыру, оның жасырын қабілеттерін дамыту. Бұл парадигманың негізгі принциптері-адам мен табиғаттың сәйкестігі, жеке әлеуетті анықтау және іске асыру, жеке өзін-өзі жүзеге асырудың формалары мен тәсілдеріндегі еркіндік. Вальдорф дидактикасы рационалды әдістерді қолдана отырып, адамның мәнін білмеуден туындайды. Сондықтан мұғалім адам психикасының ағындарын интуитивті түрде қабылдауы керек, оған өмірлік ерлік ретінде өзінің педагогикалық миссиясын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін ерекше жеке қасиеттерге ие болуы керек.

Бұған сонымен қатар экзистенциалды дидактика деп атауға болады, ол оқушының жеке басының абсолютті танымынан туындайды.

Бұл парадигма педагогикалық процесті мақсатты ұйымдастыру мүмкіндігін жоққа шығарады, мұндай оқыту мен тәрбиелеудің мақсаты дәстүрлі білім берудің Утопиясы деп санайды.

Ол сонымен қатар педагогикалық процестің заңдылықтарын жоққа шығарады және интуитивті қарым-қатынасқа және мұғалім мен оқушылар арасындағы эмоционалды-сенсорлық байланыстардың басқа түрлеріне назар аударады. Оқытудың негізгі әдісі-еркін диалог экзистенциалды педагогика санаттарында жеке тұтастықтың объективтілігі мен құлдырауына әкелетін ұжымдық оқыту формаларын азайту. Мазмұндық тұрғыдан алғанда, қазіргі өркениет дамуының ұтымды-технократтық үрдістерін өтейтін әдебиет пен өнерге баса назар аударылады.

Мінез-құлық тұжырымдамасы. Оның өзегі XX ғасырдың алғашқы онжылдықтарында қалыптасқан психологиядағы «мінез-құлық мектебі» деп аталатын авторлардың идеялары мен көзқарастарының әсерінен қалыптасты (Э.Торндик, Д. Уотсон, А. Вайс, в. Хантер және т. б.). Мінез-құлық, адам мінез-құлқының объективті заңдылықтарын және әртүрлі жағдайлар, жағдайлар мен факторлар арасындағы себептік тәуелділікті анықтауды талап ете отырып, қоршаған ортаға әсер етудің әртүрлі әдістеріне негізделген адамның "мінез-құлық үлгілерін" құрды.

Бихевиоризм, претендуя на выявление объективных закономерностей поведения человека и причинно-следственной зависимости между различными обстоятельствами, ситуациями и факторами, выстроил «модели поведения» человека, в основе которых лежат различные способы реакции на воздействие среды.

Адамның мінез-құлқы, оның тұлғааралық байланыстары, оның іс-әрекеті мен шығармашылығындағы жетістіктері генетикалық қамтамасыз етуге, сондай-ақ физикалық әлеуметтік ортаға байланысты. Сәрсенбі басқарады мінез-құлқы бар адам. Мінез-құлық құрылымы көбінесе қоршаған орта құрылымының көшірмесі болып табылады. Орта-бұл адамның реакциясын анықтайтын ынталандыру конфигурациясы.

Білім берудің сыни-эмансипаторлық тұжырымдамасы 1960 жылдардың соңында К.Молленхауер, в. Бланкерц, в. Лемперт, в. Клафканың еңбектерінде

калыптасты. Бұл бағыттың жалпы философиялық негіздері Франкфурт неомарксизм философиясында М.Хоркхаймер, Т. Адорно, Ф. Маркуз, Ю. Хабермас. Авторлар білім берудің мақсатты бағытын негіздеуге – еркін дискурса, өзін-өзі көрсетуге, иеліктен шығаруды жеңуге қабілетті босату субъектілерін тәрбиелеуге назар аударды. Бұл бағыттың өзіне тән ерекшелігі-ғылыми ізденістің жоғары саясаттандырылуы, білім беруді жеке тұлға мен тұлғааралық қатынастарды босату үшін саяси қозғалыстарға тарту, оны иеліктен шығарылған құрылымдар мен идеологиялардың үстемдігінен босату.

Постмодерндік Білім философиясы бір уақытта дерлік көптеген елдерде дамыды: АҚШ – та – С.Ароновиц, У. Долл; Германияда-Д. Ленцен, В. Фишер, К. Вюнше, Г. Гизеке. Бұл білім философиясының идеялық негізі-"мағыналық дағдарысқа", яғни қазіргі ғылыми-техникалық өркениет жағдайында жеке тұлға мен қоғамның өмірлік мақсаттары мен мұраттарын анықтаудағы қиындықтар.

Қарастырылып отырған бағыттың өкілдері педагогикадағы кез-келген теориялардың, тұжырымдамалардың, жүйелердің "диктатурасын" сынға, қоғам мен білім берудің макроқұрылымдық реформаларының бюрократизмін оның маңызды құрылымы ретінде сынға, шағын топтардағы жеке тұлғаның өзін-өзі көрсету құндылығын, өзін-өзі бағалау тәжірибесінің плюрализмін, білім берудегі әлеуметтік-саяси мақсаттардан бас тартуға баса назар аударады.

3. Педагогикалық ғылымның парадигмалары.

Педагогикадағы ғылыми парадигмалардың проблемасы қазір көптеген отандық ғалым-педагогтардың (Б.С. Гершунский, и. А. Колесникова, Б. Г. Корнетов, В. В. Краевский және т. б.) назарында. Бұл теоретиктер педагогикалық парадигманың алгоритмін және педагогикалық ғылымның парадигмаларының өзгеру процесін әр түрлі түсінеді.

Бірақ тәсілдердің айырмашылығына қарамастан, педагогиканың ғылыми парадигмаларын зерттеу теориялық модельдерге парадигма мәртебесін беретін құндылықтардың негіздемесі ретінде құрылуы керек.

Педагогикалық ғылым мен білім беру тарихына жүгінсек, ғылыми білімді «бірінші ретті» белгілі бір құндылыққа: сенім —Білім — жеке тұлғаның «Мен» деп бөлуге болады. Осыған сәйкес Н.Ф. Голованова педагогикалық ғылымның үш негізгі парадигмасын анықтайды: теоцентрлік, ракоцентрлік және антропоцентрлік.

Егер біз педагогиканың пәні тұтас педагогикалық процесс ретінде білім беру екенін ескеретін болсақ, онда Педагогикалық парадигма осы әлеуметтік-мәдени шындықтың негізгі көріністеріне ғылыми түсінік беруге, білім берудің теориялық моделін белгілеуге шақырылады. Педагогикалық қоғамдастық пен ата-аналар оған педагогикалық іс-әрекеттің теориялық негізі ретінде жүгінуі үшін педагогикалық парадигма негіздеуге "міндетті" :

- негізгі педагогикалық феномен ретінде "бала бейнесінің" типологиялық сипаттамасы;
- өсу табиғаты, тұлға мен даралықтың қалыптасуы, тәрбие мен оқытудың педагогикалық процесінің мәні туралы түсінік;
- білім берудің мақсаттары, мазмұны және ұйымдастырушылық технологиялық модельдерінің сипаттамасы;
- педагогикалық іс-әрекеттің табиғаты, білім беру процесінің субъектісі мен объектісінің өзара әрекеті;
- мектептің басым моделі.

Педагогикалық теоцентристік парадигмалар. Бұл парадигманың атауы педагогикалық ойдың таңындағы ғылыми білімнің дизайны адам өмірінің алдын-ала белгіленуі идеясының жоғары рухани принципімен (олимпиадалық құдайлар, тағдыр, ғарыш, Құдайдың қолөнері) айналғанын көрсетеді. Осы идеяның әсерінен ғасырлар бойы ұрпақтар арасындағы қарым-қатынас мәдениеті дамыды, бала туралы идеялар адам болмысының тасымалдаушысы ретінде, оның өмірі мен жетілуінің жоғары рухани шындыққа тәуелділігі туралы дамыды. Негізгі құндылықтар рухани саладан болғандықтан, балаларды тәрбиелеу мен оқытудың тиісті формалары қалыптасты.

Педагогиканың рационалистік парадигмасы. Мәдениет Жаңа уақыт пен ағарту дәуірі (XVII ғасырдан бастап XIX ғасырдың басына дейін), әйтпесе адамға осы дүниеде өмір сүру шекарасын кім қояды деген сұрақ туындайды: олар жануарлар әлеміндегі сияқты табиғатпен орнатылмайды және христиан дінінің догмаларына сәйкес құдай емес. Қалыптасады туралы түсінік, оның шекарасы адам өмір сүруінің өзі белгілейді адам, оның ішінде ел. Адам іс-әрекетінің барлық сәттерінде ақыл-ойдың үстемдігі (рационализм) идеясы жаңа уақыт пен ағарту дәуірінің мәдениеті мен философиясына енеді. Прогреске, ақыл-ойдың түпкілікті жеңісіне деген сенім осы уақытта ғылымдардың, зайырлы білімнің дамуына, халықты ағарту қозғалысына себеп болды.

Педагогиканың антропоцентристік парадигмасы. Антропоцентристік парадигманың алғашқы «Өскіндері» қайта өрлеу дәуірінің педагогикалық ойында пайда болды. Ежелгі дәуірге деген қызығушылық қайта жанданды. Ежелгі мысалдарда Ренессанс адамның өз ойы мен шығармашылығына құқығын растайды.

Педагогика үшін адам шығармашылығының негізгі өнімдерінің бірі-адамның өзі деген түсінік өте маңызды. Ол әлі күнге дейін екі заттың тіркесімін мойындайды: құдайлық және табиғи, бірақ қазір үшінші, ерекше – адам.

Қайта өрлеу дәуірінің ойшылдары гуманизмнің негізіне айналған осы адамның гипостазын түсінуге тырысты. Педагогиканың антропоцентристік парадигмасының негізін қалайтын ерте гуманизм идеялары еуропалық білім беру практикасына әлі де аз әсер етті. Тарихта гуманизм идеяларын педагогикалық іске асырудың алғашқы тәжірибесі ретінде витторино де Фельтрениң (1378-1446) «қуаныш үйі» мектебінің қызметі бейнеленген. Ол

өзінің мектебін үлкен қала сарайында, көркем көлдің жағасында, саябақтар мен өрістердің арасында орналастырды.

Табиғи орта – табиғат – гуманистер тәрбиенің алғашқы факторы ретінде қарастырылды. Бұл мектептің оқушылары асылдық пен ашуланшақтықты жеңуге мәжбүр болды. Мұнда модерация, Тәуелсіздік дамыды, физикалық дамуға көп көңіл бөлінді.

Гуманист философ Витторино де Фельтре ретінде ежелгі классиканы өз мектебіндегі оқу мазмұнының негізін жасады: грек, латын және Ежелгі Греция мен Рим әдебиеті. Сонымен қатар, оның мектебінде математика, астрономия, Жаратылыстану негіздері оқытылды, оқушылар сызу және картография дағдыларын игерді.

«Қуаныш үйі» мектебінің барлық атмосферасы әр оқушының даралығына назар аударып, оның өз күшіне деген сенімін нығайтты, өз қабілетіне сендірді. Мұндай көңілді және табиғи жағдайда дене жазасы, мұғалімнің авторитарлық билігі орын ала алмады. Оқушылар мектеп өмірінің негізгі мәселелерін бірге шешті-мұнда сайланған өзін-өзі басқару органдарының бір түрі болды.

4. Қазіргі білім беру парадигмалары.

Жалпы білімге қатысты Е. А. Ямбург келесі білім беру парадигмаларын анықтайды:

1. **Танымдық-ақпараттық парадигма.** Балаға адамзат жинаған барлық білім мен дағдылардың максималды мөлшерін беру қажеттілігі туралы тұрақты идеялардан туындайды. Трактует бағыты оқу-тәрбие процесін мүлдем белгілі, ориентируя мұғалімдердің пәндік бағдарламаның тіркелген, емделетін бағалау нәтижелері, селективті іріктеу многообещающих балаларды кейіннен тереңдетілген оқыту. Мұнда баланың қалауы, жеке басының қажеттіліктері, әдетте, ескерілмейді.

2. **Жеке парадигма.** Ауырлық орталығы баланың интеллектуалды және эмоционалды және әлеуметтік дамуына ауысады. Осы педагогикалық парадигманы ұстанатын топтарда студенттер мұқият бақыланады және олардың жеке өсуі мен дамуын талқылайды, студенттердің мүдделері мен проблемаларына көп көңіл бөледі. Мұғалімдер әр баланың жеке дамуына бейімделуге тырысатын әдістерді тандауға және максаттар қоюға көп күш жұмсайды. Алдыңғы жетістіктері аясында оқушының жетістіктеріне салыстырмалы талдау жасалады.

3. **Мәдени парадигма** балаларды оң білім мен дағдылармен қаруландыру қажеттілігіне дау айтпайды, бірақ сонымен бірге мұғалімді басты міндетке – баланың жеке басын қалыптастыруға, адамды рухани тәрбиелеуге қайтарады.

Мәдени парадигма, жеке парадигмадан айырмашылығы, еркін тәрбиені көрсетпейді, еркіндік пен мәжбүрлеуді бір-бірін толықтыратын принциптер ретінде қарастырады, білім берудегі мәжбүрлеуді мәдениеттен бас тарту деп санайды. Оның басты міндеті-мәдени құндылықтарды келесі ұрпаққа беру, олар мұны қажет деп санамайды, демек педагогикалық мәжбүрлеудің сөзсіз

элементтері.. Дүниетанымның толықтығы мен тұтастығына қол жеткізу прагматикалық танымдық-ақпараттық педагогикадан әлдеқайда жоғары деп санайды. Сондықтан оның нәтижелерін бағалау кезінде жалпы білім беру сапасын бағалаудан гөрі оқытудың сапасы туралы айту орынды. Сайып келгенде, мәдени парадигма білім сапасына құндылық көзқарасын білдіреді.

4. Құзыреттілік парадигмасы. Ол білім берудің прагматикалық, танымдық-ақпараттық парадигмасынан өседі, бірақ одан айырмашылығы, көшкін тәрізді және әр 3-4 жыл сайын ескіретін келесі ұрпаққа берілетін ақпараттың шексіз кеңеюінің мүмкін еместігі мен мағынасыздығын түсінеді.

Ол білім беру процесінің күтілетін нәтижесі білім, білік жүйесі емес, мемлекет мәлімдеген негізгі құзыреттер жиынтығы болып табылады, онсыз қазіргі адамның зияткерлік, қоғамдық-саяси, коммуникациялық, ақпараттық және басқа салалардағы қызметі мүмкін емес. Мұндай қызмет, ең алдымен, жалпы орта білімнің практикалық бағдары мен аспаптық бағытын нығайтуға, фактілер жиынтығын емес, оларды алу әдістері мен технологияларын меңгерген шебер және мобильді адамды дайындауға бағытталған.

Жоғарыда келтірілген парадигмалардың әлеуетін қорытындылай келе, Е.А. Ямбург жоғарыда аталған парадигмалардың әрқайсысы білім беру мазмұнын модернизациялауда өз векторын белгілей алады, оның даму стратегиясын анықтай алады.

Біріншіден, жетекші тұжырымдамалық идеялардың әрқайсысы маңызды негізге ие, мәдениетке негізделген, баланы қажетті құндылықтар мен мағыналарға бағыттайды. Сондықтан олардың ешқайсысы білім беру процесінен толық жарықтандырыла алмайды.

Екіншіден, білім беру парадигмаларының бірінің гипертрофиясы баланың жеке басының дамуындағы елеулі ауытқуларға әкелуі мүмкін.

Үшіншіден, студенттер сөздің кең мағынасында өмірлік мансапты саналы түрде таңдауға дайын болған кезде, оқудың соңғы кезеңдерінде рұқсат етілген мамандандыру баланы оқытудың барлық кезеңдерінде білім беруді дамытудың тұтас стратегиясын құру мәселелерін шешпейді.

Төртіншіден, біртұтас білім беру кеңістігін сақтаудың мемлекеттік және әлеуметтік міндетінен туындаған вариативті білім берудің объективті шектері бар.

Қорыта келгенде:

- парадигмалардың әрқайсысы шындықтың маңызды бөлігін түсінеді және тұтастай алғанда қоғамның және атап айтқанда білімнің шұғыл қажеттіліктерін көрсетеді;

- білім беруді дамыту стратегиясын әзірлеу кезінде білім беру парадигмаларының ешқайсысын толығымен елемеуге және ескермеуге болмайды;

- барлық құндылықтар бір-біріне қайшы келетіндіктен, педагогикалық стратегиялардың бірінің пайдасына түпкілікті шешім қабылдау мүмкін емес;

- түпкілікті шешімнің мүмкін еместігі ымыраға келу мүмкіндігін білдірмейді, керісінше, қақтығыстарды жеңілдетуді, көзқарастардың тепе-теңдігін және нәзік тепе-теңдікті үнемі сақтауды талап етеді. Осылайша,

білім берудің басты мәселесі барлық педагогикалық парадигмалар арасындағы ынтымақтастық жолдарын іздеу болып табылады.

Е. А. Ямбург жалпы білім берудің әр кезеңінде (мектепке дейінгі, бастауыш мектеп, негізгі мектеп және орта мектеп) парадигмалардың белгілі бір жүйелі жиынтығын ұсынады, ол әр кезеңде мақсатқа жетудің құралы ретінде әрекет етеді, парадигмалар жиынтығын интегративті іске асыру процесінде нәтиже береді.

*Педагогикалық парадигмалардың арақатынасы
сурет1.*

Әдебиттер: О.:1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Д.: 1, 2, 3 -10

Тақырып 5. Қазақстандағы білім берудің заманауи дамуы.

Дәріс сұрақтары:

1. Білім беру функциялары.
2. Жоғары білімді ізгілендіру және ізгілендіру идеясы.

1. Білім беру функциялары.

Қоғамдағы білім беру атқаратын функциялардың мәнін анықтау және ашу теориялық және практикалық қызығушылық болып табылады және қазіргі білім беру мәселелерінің пәндік өрісіне кіреді. Білім беру функцияларын анықтауға және сипаттауға әртүрлі тәсілдердің болуы оларды институционализациялаудың қиындықтарымен, даму динамикасымен, сондай-ақ білім беру жүйелерінің теориялық тұжырымдамаларының алуан түрлілігімен түсіндіріледі.

Білім беру әлеуметтік институт ретінде белгілі бір әлеуметтік қажеттіліктерге бағытталған функциялардың белгілі бір жиынтығын орындайды. Қоғам мен топтардың әлеуметтік мүдделері арқылы сынған қажеттіліктер әлеуметтік тапсырыс түрінде болады.

Әлеуметтік тапсырыстың құрылымын талдау оның бірқатар маңызды қасиеттерін ашады: Әлеуметтік және мәдени динамикаға байланысты жиі ауысымдылық, дереккөздердің көптігіне байланысты сәйкессіздік, жетекші тапсырысты формальды және ұйымдастырушылық көрсеткіштерге қабылдау, бюрократиялық басқарудағы "мақсаттардың ауысуы", педоцентризм және жеке дамудың бір жағына бағдарлау.

Білім беру функцияларын анықтаудағы айырмашылықтар оның әлеуметтік қайтарымы уақыт өте келе кейінге қалдырылғандығына байланысты. Оның нәтижелілігі критерийлерінің анық еместігі топтық мүдделердің қайшылықтарымен күшейетін білім беру функцияларын түсіндіру мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Қазіргі білім беру функцияларын зерттеу мен сипаттаудағы тағы бір проблема-әлеуметтік тәртіптің функционалды моделін шамадан тыс анықтау білім берудің жеке функцияларын дұрыс бағаламауға немесе гипертрофиялауға әкеледі.

Функционалды диспропорцияның маңызды аспектісі-ресми және бейресми білімнің арақатынасы. Ғасырлар бойы мектеп мектептен тыс әлеуметтенудің нәтижелеріне қарсы тұруға тырысты, өйткені мектептен тыс ортаның доминанттары мектептің мақсаттарынан едәуір алшақтады. Білім беру функцияларының ең көп таралған жіктелуі.

Жас ұрпақты әлеуметтендіру. Білім беру институты қоғамның әлеуметтік тұрақтылығы мен интеграциясын қамтамасыз етуге арналған, өйткені оның жұмыс істеуі қоғамның мүшелерінің әлеуметтенуіне және оларды әртүрлі әлеуметтік рөлдерге дайындауға, белгілі бір әлеуметтік ұстанымдарға дайындаумен тікелей байланысты. Воспроизводство и трансляция культуры.

Бұл функцияны іске асыру білім беру институты арқылы мәдени құндылықтарды ұрпақтан-ұрпаққа беру болып табылады. Адамзат тарихында білім қоғамды ағартудың негізгі құралы болды. Бұл функцияны жүзеге асыруда әр халықтың мәдениеті өзінің ұлттық-этникалық ерекшеліктеріне ие екенін ескеру қажет, сондықтан білім беру жүйесі ұлттық сананы сақтау мен сақтауда маңызды рөл атқарады.

Жас ұрпақтың осы қоғамда үстемдік ететін құндылық бағдарларын, көзқарастарын, өмірлік мұраттарын қалыптастыру. Білім беру институтының осы функцияны орындауы арқасында өскелең ұрпақ қазіргі қоғамдық жүйеге әлеуметтенуде. Тілді, Отан тарихын, әдебиетті, мораль мен мораль принциптерін оқыту адамның жалпы ортақ құндылықтар жүйесін қалыптастырудың алғышарты болып табылады, соның арқасында ол басқа адамдар мен өзін түсінуді үйренеді, қоғамның саналы мүшесі болады.

Әлеуметтік таңдау. Білім беру процесінің құрылымы бастапқы кезеңдерде білім алушыларды саралауды жүзеге асыруға мүмкіндік беретіндей етіп ұйымдастырылған. Студенттерді оқытуға ең қабілетті студенттерді таңдау, іріктеу процесі қазіргі заманғы білім беру жүйесімен автоматты түрде жүзеге асырылады, өйткені білім берудің ішкі микроқұрылымының өзі жастарды тек қабілеттері мен таланттары бойынша ғана емес, сонымен қатар жеке қызығушылықтарына, мүмкіндіктеріне, құндылықтарына сәйкес іріктеу мен саралаудың басты міндеті болып табылады.бағдарлар. Білім беру институты жүзеге асыратын іріктеу процесінің салдары өте маңызды, өйткені оның түпкі нәтижесі-адамдарды қоғамның әлеуметтік құрылымында әртүрлі позицияларға орналастыру. Осы арқылы қоғамның әлеуметтік құрылымын жаңарту арқылы көбеюге қол жеткізіледі, онсыз оның қалыпты жұмыс істеуі мүмкін емес.

Әлеуметтік іріктеу процесінің тағы бір маңызды жағы-бұл әлеуметтік ұтқырлық механизмін іске қосу; мамандық алу, белгілі бір ұйымның құрылымында әлеуметтік позицияға ие болу, әдетте, көптеген адамдар үшін кәсіби мансап жолын ашады, лауазымдық иерархиялар баспалдағында алға басады. Білім беру жүйесі, ең алдымен, жоғары, әлеуметтік ұтқырлықтың маңызды арқаны болып табылады. Білім деңгейі қазіргі қоғамдағы адамның әлеуметтік мәртебесінің маңызды көрсеткіші болып табылады.

Сонымен бірге, кейбір зерттеушілер бұл білім беру функциясын теріс рөл деп санайды, өйткені ол қоғамдағы әлеуметтік теңсіздікті көбейтеді.

Әлеуметтік және мәдени өзгеріс функциясы. Бұл функция білім беру жүйесіне әрқашан тән болды, бірақ ол әсіресе қазіргі жағдайда айқын көрінеді. Бұл функция өзара байланысты екі жолмен жүзеге асырылады.

Біріншіден, білім беру мен ғылыми зерттеулердің ажырамас байланысы арқылы. Жоғары ғылыми әлеуетке ие бола отырып, ғылыми прогреске ықпал ете отырып, білім беру жүйесі қоғамның мәдени мұрасын байытуға және кеңейтуге әрдайым үлес қосты және елеулі үлес қосады.

Екіншіден, қазіргі жағдайда ғылым, білім және өндіріс интеграциясы жүріп жатыр, оның нәтижесі ғылыми-техникалық прогресті жеделдету болып табылады.

Білім беру институттары мемлекеттік ведомстволар мен өнеркәсіптік фирмалардың тапсырысы бойынша теориялық және қолданбалы зерттеулерді, эксперименттік әзірлемелерді орындайтын ғылыми-зерттеу орталықтарына айналуға. Сонымен қатар, ғылыми зерттеулерді дамыту білім беру жүйесін жетілдіруге ықпал етеді, өйткені жаңа ғылыми идеялар мен жаңалықтар білім беру бағдарламаларына енгізіледі, мамандарды даярлау сапасын арттыруды қамтамасыз етеді.

Экономикалық өсуді қамтамасыз ету. Білім біртіндеп нарықтық қатынастардың толыққанды субъектісіне айналады, бұл оның құрылымының өзгеруін және оның функцияларының өзгеруін ынталандырады.

Басқа тәсілге сәйкес, білім беру функциялары кеңірек аспектіде қарастырылады – әлеуметтік жүйенің жекелеген элементтерінің қызмет мазмұнын көрсететін категория ретінде, яғни білім беру функциялары осы тәсіл аясында Әлеуметтік ретінде ашылады. Білім берудің негізгі әлеуметтік функциялары:

- * адами капиталды дамытумен, еңбек нарығының кәсіби кадрларға қажеттілігін қанағаттандырумен, қоғамның зияткерлік, ғылыми-техникалық және кадрлық әлеуетін қалыптастырумен және дамытумен байланысты әлеуметтік-экономикалық;

- * әлеуметтік-саяси, оны іске асыру қоғамның кең мағынасында қауіпсіздігін, әлеуметтік бақылауды, әлеуметтік ұтқырлықты, қоғамның тұрақты дамуын, оның интернационализациялануын және жалпы өркениеттендіру процестеріне қатысуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді;

- * білім беру шешуші рөл атқаратын қоғамның рухани өмірін дамытуға бағытталған мәдени, өйткені ол жеке тұлғаның қалыптасуына тікелей әсер етіп қана қоймайды, сонымен қатар әлеуметтік жауапкершілік сезімін тудырады, рухани мұраны сақтауға, дамытуға және таратуға мүмкіндік береді.

Бұл жағдайда зерттеу қызығушылығы-функцияларды топтастыру және олардың мазмұнды мазмұны. Әлеуметтік-экономикалық функциялар. Қоғамның стратегиялық жетістігі ғылыми-техникалық, гуманитарлық және көркем элитаның кең ауқымын қалыптастырумен ғана емес, сонымен бірге халықтың жоғары білім деңгейіне қол жеткізумен және адами капиталдың сапасын арттырумен де анықталады. Сонымен бірге, экономикалық көзқарас білім берудің құндылығын, нақты әлеуметтік және мәдени функцияларды жүзеге асырудағы басымдықты барабар түсінуге айтарлықтай кедергі болып табылады.

Идеологиялық постулат ретінде қабылданған, ол білімге тән әлеуметтік функцияларды және нақты білім беру саясатын айтарлықтай өзгертеді. Бұл тәсіл білім беруді тек оның әлеуметтік-экономикалық функциясымен – өндіріс саласына және әлеуметтік-мәдени инфрақұрылымға қызмет көрсетумен, әр түрлі деңгейдегі кәсіби қызметкерлермен байланыстырады.

Білім берудің маңызды әлеуметтік-экономикалық функциялары қатарына қоғамның зияткерлік және кадрлық әлеуетін қалыптастыру жатады.

Әлеуметтік-саяси функциялар. Маңызды трансформация тек

әлеуметтік-экономикалық қана емес, сонымен бірге білім беру жүйесінің ішіндегі және оған әсер ететін сыртқы ортадағы түбегейлі өзгерістермен байланысты білім берудің әлеуметтік-саяси функцияларынан өтеді.

XX ғасырдың аяғындағы ірі саяси катаклизмдер білім беру қызметі мен даму ортасын айтарлықтай өзгертті. Бұл қазіргі қоғамда білім беретін жаңа функция туралы көбірек айтуға әкелді. Әңгіме ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету туралы болып отыр. XX ғасырдың аяғындағы ірі саяси катаклизмдер білім беру қызметі мен даму ортасын айтарлықтай өзгертті. Бұл қазіргі қоғамда білім беретін жаңа функция туралы көбірек айтуға әкелді. Әңгіме ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету туралы болып отыр.

Жаңа геосаяси жағдайларда армия мен басқа да күш құрылымдары елдердің қауіпсіздігі үшін түпкілікті факторға айналды. Әлемдік өркениеттің прогресін ескере отырып, шынайы қауіпсіздік бүгінде адам ресурстарының даму деңгейімен оның ғылыми, экономикалық, әлеуметтік-мәдени және рухани әлеуетін құрудың негізгі алғышарты ретінде анықталады. XXI ғасырда дамыған елдер мен тұтас өңірлердің көшбасшылық үшін, демек, өз қауіпсіздігінің деңгейі, егемендік пен тұтастықты сақтау үшін бәсекелестігі нақ осы бағытта өрбиді. Осы перспективалар тұрғысынан білім мен ғылым, олардың ауқымы, деңгейі мен сапасы ұлттық қауіпсіздікті дамыту мен қамтамасыз етудің жетекші, шешуші факторларына айналады.

Мәдени функция. Ғылыми білімнің терең интеграциясы жағдайында білімнің гуманитарлық, жаратылыстану және техникалық болып бөлінуі оның осал жақтарын айқын көрсетеді. Сұрақ тек ұйымдастырушылық аспектілерге ғана байланысты емес-ол әлдеқайда кең проблемаға сәйкес келеді: білім беру жүйесі мәдениет пен руханияттың дамуына қандай үлес қосуы керек және оның мәдени-рухани миссиясы қандай болатындығы анықталады. Кешеннің айналасында осы мәселелерді тоқтатылады. Білім беруді ізгілендіруге қатысты диаметрлі қарама-қарсы ұстанымдар бар. Жеке тұлғаның рухани қасиеттерін қалыптастыру, әлемді тұтас көру, өзекті әлеуметтік проблемалар мен тұлғааралық қатынастардың маңыздылығын түсіну, әлеуметтік жауапкершілік сезімін игеру қабілетін дамытуды жақтаушылардың ықпалы біртіндеп артып келеді.

Оқу жоспарына Философия, әлеуметтану, саясаттану, тарих курстары енгізілген. Болашақ мамандардың экологиялық санасын қалыптастыруға және т. б. назар аударылды.

Мәдениетті, рухани құндылықтарды қалыптастыруда, дамытуда, сақтауда, трансляциялауда білім берудегі басты рөлді мойындай отырып, білім беру саласындағы мемлекеттік идеология, егер ол әлемдік тәжірибені және өзінің тарихи мұрасын ескеретін болса, тек сол жағдайда ғана «адам үнемдеуші» және «өркениеттік-тиімді» болуы мүмкін екенін ескеру қажет. Тек осындай интегративті тәсіл тұтынушылық идеологияның бүгінгі таңдағы тұйықталу схемаларынан шығуға мүмкіндік береді.

Жастар мәселесі: білім беру ұрпақ қақтығысын жеңудің құралы ретінде.

Жастарды негізгі әлеуметтік құндылықтармен таныстыру процесі әртүрлі формалар мен деңгейлерге ие, бірақ мұнда жетекші ұстанымдар білімге жатады. Егер біз білімнің әлеуметтену институты ретіндегі мәртебесімен келісетін болсақ, онда оның мақсаттарына қол жеткізудегі және осыған байланысты оның алдында тұрған міндеттерді шешудегі негізгі мүмкіндіктерін қарастырған жөн.

Бұл жастардың қай қоғамға «жоғарлайтыны», ертең ол осы қоғамның дамуына ықпал ете ме, әлде түбегейлі өзгеше – өзіндік құрыла ма, жоқ па, соны нақты түсінуді білдіреді.

Біріншіден, біз өзіміздің мәдени мұрамыздан оған не беруіміз керек және не бере алатынымызды және ол өз кезегінде ұсынылған белгілерден нені білдіретінін түсіну осыған байланысты болады; екіншіден, ол өзінің даму ресурсы ретінде қабылдайтын және игеретін мазмұнды қандай да бір ақпарат құрайтынын ғана емес, көрсетеді.. бірақ бұл мазмұнды іске асырудың қандай формалары ең тиімді болады, әлеуметтік маңызды мақсаттарға қол жеткізуге, әлеуметтік қажетті құндылықтарды қалыптастыруға барынша кепілдік береді. Біздің қоғамның қазіргі әлеуметтік жағдайы жастардың қақтығысы мен наразылығын тудырады. Демографиялық тенденциялар төтенше жағдай жағдайын сипаттайды (туудың төмендеуі, өлімнің өсуі, өмір сүру ұзақтығының қысқаруы, ажырасулар санының өсуі, баласыз және шағын отбасылар және т.б.), бұл жастарға тек қана емес, сонымен бірге оның көбеюін қамтамасыз ететін халық тобы ретінде де әсер етеді.

Ол өмір сүру жағдайының нашарлау жағдайына және оның өміріне қауіп төндіретін жағдайға жауап бере бастайды, ол өзінің өмір сүру жағдайының нашарлау жағдайына және оның өміріне қауіп төндіретін жағдайға тек мінез-құлықты қайта бағыттау, бұрынғыдан басқа нормалар мен құндылықтарды таңдау арқылы ғана емес, сонымен қатар әлеуметтілік пен әлеуметтенудің барлық түрлерінен тікелей бас тарту арқылы жауап бере бастайды. Мұндай жағдайда негізгі өмірлік бағдарлар жүйесін өзгерту қажет. Бұл міндетті түрде әлеуметтену институты ретінде білім берудің ең іргелі сипаттамаларына әсер етеді. Шынында да, егер жастардың шетелге кетуге деген ұмтылысын басқалардың еңбегімен өсірілген далада оңай өмір сүруге деген кішкентай тілек ретінде емес, әлеуметтік құбылыс ретінде түсінсек, онда бұл оны қолданыстағы өмір сүру жағдайларының қолайсыз екендігі туралы жаппай санада көрініс деп тануды білдіреді. Өйткені, қалуға дайын адамдар да шындықты бағалауға басқа шаралар қолданады, өздерінің өмір салтын қалыптастырады. Ата-аналарының дәстүрлі принциптері мен құндылықтары енді олар үшін іс-әрекетке басшылық емес, керісінше.

Жастардың біздің білім беру жүйесіне деген сенімсіздігін жеңу, ол үшін абстрактілі, ресми құндылық болып табылады және ұрпақтың мүдделері мен мүмкіндіктерін біріктіру жағдайында ғана білімді белсенді игеруге ынталандыру болмайды. Біз қазір жастарға өзіміздің бұрынғы әлеуметтік құндылықтарымызды ғана емес, өзіміздің әлеуметтік тәжірибемізді де бере алмаймыз, өйткені ол идеологиялық бағдарлардың

түбегейлі өзгеше жүйесінде қалыптасты және басқа аксиологиялық жүйеде жұмыс істемейді.

Қазір жастардың субъективтілігі, оның ішінде әлеуметтену объектісі ретінде айқын көрінді. Оның сипаттамалары мен пікірлерін ескеру ғана емес, сонымен бірге оны әлеуметтік институттарды қайта құру процесіне, олардың одан әрі даму жолдарын әзірлеуге тең құқықтармен бейресми түрде қосу. Бұл, өз кезегінде, әлеуметтік коммуникацияның мүлдем жаңа нысандарын құруды, хабардар болудың жоғары деңгейін, болжау мен түсінуді, жастар ортасында қандай шешімдер белсенді жауап табатынын және объективті, бағытталған және басқарылатын процеске айналатынын және қайсысынан бас тартуды күтетінін талап етеді.

Егер білім әлеуметтену институты болса, яғни ұрпақтарды әлеуметтік тәжірибемен, мәдениетпен, құндылықтармен таныстыру маңызды болып табылады, тек мәдениет пен құндылықтар ғана емес, сонымен бірге білім беру мазмұнын таңдау критерийлерін қалыптастыратын және әлеуметтендіретін (соның ішінде білім беру) процестердің нақты формалары мен сипаттамаларын құрайтын мақсаттар. Осы мақсаттардың барлық мүмкін спектрін қалдырып, авторлар олардың бірін – тұрақты әлеуметтілікті сақтауды, яғни өзінің білім беру институтын құратын және қолдайтын қоғам мен оның құрылымын көбейтуді ажыратады. Қоғам тұрақты және қорғалған кезде құндылықтарды тарату тұрақты, оны негізгі сипаттамаларда көбейту халықтың көп бөлігін қанағаттандырады, содан кейін білімнің мазмұны осы қоғамның нормалары мен құндылықтары болып табылады, біз оның тәжірибесін, мәдениетін талап етеміз және таратамыз. Әлеуметтік дағдарыстар, әлеуметтік тетіктердің жойылуы кезеңінде әлеуметтенудің бұрынғы формалары қолайсыз, қолайсыз болады. Содан кейін барлық деңгейлерде проблемалар туындайды – мақсаттардан бастап әлеуметтендіру қызметінің мазмұнын таңдау критерийлеріне дейін.

2. Жоғары білімді ізгілендіру және ізгілендіру идеясы.

Қазіргі қоғамда көптеген елдер, соның ішінде Қазақстан да өз даму стратегиясында білімге негізделген. Білім берудің тиімді жүйесі жаңа қоғамдық қатынастарды қалыптастырудың факторына айналады. Осыған байланысты білім беруді модернизациялау Ресей мемлекетінің саясатының негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Білім беруді жаңғыртудың негізгі мақсаты-білім беру жүйесін тұрақты дамыту тетігін құру, оның жеке адамның, қоғамның және тұтастай мемлекеттің қажеттіліктері мен қажеттіліктеріне сәйкестігі. Қазіргі уақытта қолданыстағы жоғары білім беру жүйесінің дағдарысы толығымен көрінді. Әлемдік қоғамдастықтың дағдарысты мойындауы өткен ғасырдың соңында Парижде ЮНЕСКО-ның жоғары білім жөніндегі бірінші дүниежүзілік конференциясының тікелей себебі болды.

Дағдарыстың мәні жоғары оқу орындарының студенттерін үлкен ақпарат ағындарымен күресуге дайындаудың тиімсіздігінде. Бұл құбылыс

"функционалды сауатсыздық"деп аталды. Сондай-ақ, білім беру жүйесінің дағдарысы қазіргі қоғамда болып жатқан өзгерістерге әрең жетеді. Осы дағдарысты еңсеру мақсатында білім берудің жаңа парадигмасына көшу ұсынылады, бұл белгілі бір технологияны дамытуды талап етеді.

Жоғары білім берудің жаңа идеологиясы:

- 1) фундаментализмге;
- 2) когнитивтік тұтастыққа;
- 3) әдіснамаға;
- 4) ізгілендіруге негізделеді.

Фундаментализм қазіргі ғылымдағы соңғы жетістіктерге бағдарлауды, ғылыми тілді оқу-танымдық қызмет тіліне айналдыруды білдіреді. Когнитивтік тұтастыққа жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламаларына жаңа тұжырымдамалар мен теорияларды енгізу, жаратылыстану-ғылыми білім жүйесіндегі гуманитарлық компонентті күшейту арқылы қол жеткізіледі.

Методология принципі танымдық іс-әрекеттің жаңа әдіснамалық бағыттарын іздеу проблемасынан туындайды. Қазіргі жоғары білім беруде әртүрлі эмпирикалық және теориялық білімді игеруден танымдық іс-әрекеттің әртүрлі тәсілдерін игеруге көшу жоспарлануда. Методология принципі болашақ мұғалімдердің танымдық дербестігін дамытуға, оқу іс-әрекеті барысында өздеріне қажетті ақпаратты таңдауға ықпал етеді. Жоғары білім берудің жаңа парадигмасында оны ізгілендіруге ерекше мән беріледі. Жоғары білім беруді гуманитаризациялау бірнеше мәселелерді қозғайды: жоғары білім мазмұнын өзгерту; болашақ мұғалім мен оқытушының бірлескен субъект-субъективті қызметі негізгі орындардың біріне ие болатын оқу процесінің өзі.

В. А. Козыревтің пікірінше, педагогикалық білім беруді ізгілендіру тұжырымдамасы жалпы жоғары білім беруді ізгілендірудің жалпы идеясынан туындайды. Бұл білім, ең алдымен, адамның осы әлеммен өзара әрекеттесуінің сипаты мен тәсілдерін түсіну арқылы әлемдегі адамның мағынасын ашу мәселесін шешуі керек. Негізгі мақсат-қазіргі гуманитарлық парадигмадағы білімнің мақсаты адамның әлемдегі орнын түсінуден, онымен өзара әрекеттесу тәсілдерін игеруден тұрады. Сайып келгенде, білім беруді жеке маңызды құндылық ретінде қабылдау туралы сөз болады. Сонымен қатар, әлеммен өзара әрекеттесудің әртүрлі тәсілдерін игерудің кеңейтілген процесінде білім алушының жеке басын байыту, дамыту жүреді.

Білім беруді ізгілендіру идеясы оны жүзеге асырудың жалпы тәсілдері арқылы да ашылады. Бар түрі:

– біріншіден, оқытудың мазмұны мен оны игеру тәсілдері білім алушылардың алдыңғы тәжірибесін түсіну, олар үшін өмірлік маңызы бар білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру негізінде құрылатын білім беру процесінің полисубъектілік және жеке-шығармашылық сипатын іске асыру;

- екіншіден, жеке білім беру процесін субъективті жаңа білімді беру және құру процесі, сондай-ақ оны алу тәсілдері ретінде құруға жағдай жасау.

Біздің ойымызша, білім беруді ізгілендірудің негізгі векторлары болашақ мұғалімдердің шығармашылық дербестігін жандандыру, олардың жоғары кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру, этикалық және эстетикалық тұрғыдан өздері тұрған әлеуметтік-мәдени ортаны қабылдау болуы тиіс.

Педагогикалық білім берудегі гуманитарлық идеяның белгілі бір ерекшелігі бар, бұл идея мұнда қосымша тұлғааралық бояуға ие болады. Білім берудің ерекше құндылығы ретінде басқа адамдармен өзара әрекеттесу қарастырылады, оның барысында жеке өзара байыту және даму жүреді. Осыған байланысты педагогикалық білім берудегі құндылық-семантикалық және технологиялық тұрғыдан ерекше түсіну әлеуметтік тәжірибені бір адамнан екінші адамға аудару (беру) процесін қажет етеді. Басқаша айтқанда, бұл жерде адамның қоршаған әлемдегі өзін-өзі анықтау процесі туралы ғана емес, сонымен бірге осы дүниедегі немесе басқа адамның қалыптасуындағы (ең алдымен даму ретінде түсінілетін) анықтау процесі туралы айтылады. Айта кету керек, бұл екі процесс педагогикалық білім беруде жалпы мәдени ғана емес, сонымен қатар кәсіби бояуға ие, өйткені педагогикалық университеттерде білім беру процесі жалпы гуманитарлық бағытқа байланысты кәсіби қалыптасу процесінің құрамдас бөлігі болып табылады. Из всего вышесказанного следует, что дальнейшее развитие общества невозможно без направленности на гуманистически ориентированное образование, так как общество гуманистично настолько, насколько ценен в нем человек.

Педагогика ғылымында бұл процесс білім беруді ізгілендірудің негізгі құралы ретінде қарастырылады. Бұл екі құбылыс: «Ізгілендіру» және «Гуманитаризация» ғылыми әдебиеттерде кеңінен ұсынылған, бірақ әлі күнге дейін әртүрлі зерттеушілер біркелкі емес. С. В. Хомутцов осыған байланысты пән мен қызметтің терминологиялық өзгеруінен аулақ болу керек, бұл көбінесе педагогикалық процесте семантикалық екпіндердің ауысуына әкеледі және жоғарыда аталған бағыттардың отандық білім беруді жетілдірудегі маңыздылығын жояды. Сонымен, орыс сөздіктеріндегі латынша «homo» сөзі «адам» деп аударылады. Оның туынды терминдері humanus және humanitas кейде «адамгершілік» ұғымына ұқсас синонимдік сөздер ретінде беріледі, дегенмен әртүрлі семантикалық контексттерді ажыратуға болады.

Философиялық сөздікте гуманизмнің келесі анықтамасын табамыз: «Гуманизм (лат. Humanus-адам) - адамның жеке тұлға ретіндегі құндылығын, оның бостандыққа, бақыт пен теңдікке құқықтарын, адамдар арасындағы қарым-қатынас нормалары ретінде әділеттілік пен мейірімділік қағидаттарын құрметтеуді, адамның шығармашылық күштері мен қабілеттерін еркін дамытуға жағдай жасау үшін күресті білдіретін көзқарастар жүйесі». С. В. Хомутцовтың пікірінше, «гуманизм» термині пайда болу дәуірінен бастап антропоцентризмнің дүниетанымымен байланысты, оған сәйкес адам ғаламның орталығы деп ойлайды.

Осы аспектіде бұл тұжырымдама адамға қамқорлық жасауға, оның өмірін жақсартуға ұмтылуға, оның қажеттіліктерін қанағаттандыруға,

адамның еркін дамуына, оның табиғи бейімділігі мен қабілеттеріне негізделген адамдар арасындағы қарым-қатынастың моральдық принципін көрсетеді.

Әдебиеттер: О.:1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Д.: 1, 2, 3 -10

Тақырыбы. 6. Білім берудегі инновациялар, қазақстандық қоғам дамуының қазіргі кезеңінде.

Дәріс сұрақтары:

1. Инновация әлеуметтік-мәдени құбылыс ретінде. Педагогикалық инноватиканың қалыптасу алғышарттары.
2. Инновациялық білім беру процесі.

1. Инновация әлеуметтік-мәдени құбылыс ретінде. Педагогикалық инноватиканың қалыптасу алғышарттары.

Педагогикалық инновация-білім беру субъектілеріне қатысты педагогикалық инновациялардың пайда болуы мен дамуының табиғатын, заңдылықтарын зерттейтін, сонымен қатар педагогикалық дәстүрлердің болашақ білім беруді жобалаумен байланысын қамтамасыз ететін педагогика бөлімі.

Бүгінгі таңда педагогикалық инновация қалыптасу және эмпирикалық ізденіс сатысында. Соңғы 20 жылда білім беру саласындағы инновациялар мәселесі: Н.В. Горбунова, В.И. Загвязинский, М. В. Кларин, В. С. Лазарев, М. М. Поташник, В. А. Сластенин, В. И. Слободчиков, Т. И. Шамова, О. Г. Юсуфбекова және басқалар.

Білім берудегі өзгерістер сыртқы күштердің әсерінен болды: Білім беру жүйесі қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыруды тоқтатқан кезде, ол сыртқы қысыммен өзгерді. Оқу орындарының жаңа типтері құрылды, оқыту мен тәрбиелеудің мазмұны, ұйымдастыру нысандары мен әдістері өзгерді. Әрине, білім беруде оны жетілдіруге бағытталған күштер болды: жаңа педагогикалық идеялар пайда болды, жаңа педагогикалық тәжірибенің үлгілері жасалды, бірақ олар құрылғаннан кейін ғасырлар өткен соң кең таралмады немесе енгізілмеді (мысалы, Я.А. Коменскийдің немесе И. Г. Песталоццидің педагогикалық идеялары). Сондай-ақ, білім беру реформалары белгілі бір жетістіктерге жетсе де, әрқашан күтілетін нәтижелерге әкелмеді деп айтуға болады.

Инновация, әдетте, дәстүрлі мәселені жаңа жолмен шешуге тырысу нәтижесінде, фактілерді жинақтау мен түсінудің ұзақ процесі нәтижесінде, жаңа сапа пайда болған кезде пайда болады.

Ғалымдардың пікірінше, қазіргі заманғы инновациялардың көпшілігі тарихи тәжірибемен тығыз байланысты және бұрынғы ұқсастықтары бар. Бұл оларға инновациялық процесс қазіргі заманғы (немесе қазіргі заманғы) идеяларды (теорияларды, әдістемелерді, технологияларды және т.б.) құру, игеру, пайдалану және тарату жөніндегі дәлелді, мақсатты және саналы процесс деп айтуға негіз береді. Олар Инновациялық білім беру процестерінің негізін құрайтын педагогиканың екі мәселесін анықтайды:

- педагогикалық тәжірибені зерттеу мәселесі;
- психологиялық-педагогикалық ғылымның жетістіктерін практикаға жеткізу мәселесі.

Осылайша, «педагогикалық инновация» деп аталатын зерттеудің жаңа бағытын қалыптастырудың алғышарттары пайда болды.

«Инновация» атауы білім беру саласында емес, экономика саласында пайда болды. Фирмалар арасындағы бәсекелестіктің артуы бәсекелестіктің артықшылықтарын алу үшін оларды жаңарту процестерін күшейтуді талап етті. Осының салдарының бірі өзгерістердің тиімділігін қамтамасыз ету мәселелеріне фирмалар басшылары мен ғалымдардың назарын күшейту болды және жаңа ғылыми пән – «инновация» пайда болды. Оның негізін қалаушылар неміс ғалымдары В.Зомбарт пен В. Метчерлич, сондай-ақ австриялық экономист Й. Шумпетер.

Педагогикалық инновация – «Педагогикалық инновацияларды құру, оларды педагогикалық қоғамдастықтың бағалауы мен дамуы және, сайып келгенде, практикада қолдану және қолдану туралы ілі».

Педагогикалық инновация, педагогикадан айырмашылығы, жас ғылым. Қазақстанда және ТМД елдерінде бұл туралы өткен ғасырдың 80-жылдарының соңында, яғни 20 жыл бұрын ғана айта бастады.

1990-шы жылдардың басында отандық білім беру жүйесінде өзгерістер күрт күшейген кезде, оларды жүзеге асырудың ғылыми қамтамасыз етілмеуі айқын болды. Мысалы, мектептердің инновациялық қызметіндегі үлкен кемшіліктер енгізу үшін жаңалықтарды таңдаудың ұтымсыздығымен байланысты (мектептер бұл үшін қажетті жағдайлар болмай, сәнді жаңалықтарды игере бастады; ілгерілеу барысында олар өсіп келе жатқан қиындықтарға тап болды және инновациядан бас тартуға мәжбүр болды).

Мектеп басшыларының сауалнамасы олардың көпшілігі қол астындағылардың (сұралғандардың 55%) инновациялық белсенділігін ынталандыру және инновацияларды енгізуді ұйымдастыру (54%) функцияларын іске асыруда қиындықтарға тап болғанын көрсетті. Бүгінгі таңда мектеп басшыларында мұғалімдердің инновациялық белсенділігін материалдық ынталандыру мүмкіндіктері аз. Материалдық емес ынталандыру нашар қолданылады.

Педагогикалық инноватиканың бастапқы түсініктері.

Педагогикалық инновация білім беру практикасының даму процестерін оған бұрын болмаған компоненттерді енгізу немесе бұрыннан барларын неғұрлым жетілдірілгендерімен алмастыру арқылы зерттейді. Жаңа оқу жоспары, жаңа оқулық, сабақтарды жаңа ұйымдастыру, оқытудың жаңа құралдары, оқытудың жаңа технологиясы – бұл сөздерді біз жиі естиміз (В.С. Лазарев, б. п. Мартиросян).

Педагогикалық инновация дегеніміз-педагогикалық инновацияларды құру, оларды педагогикалық қоғамдастықтың бағалауы мен дамуы, практикада қолдану және қолдану туралы ілім. Педагогикалық инновация мәселелері РАО педагогикалық инновациялар институтында, а. в. Хуторский ғылыми мектебінде зерттеледі.

Педагогикалық инновацияның әдіснамасы-бұл педагогикалық инновацияларды құру, дамыту және қолдану туралы ілімнің негіздері мен құрылымына қатысты білім мен іс-әрекет жүйесі.

Инновация-тиісті қолдану арқылы білім беру жүйесіне енгізу оның жұмысының нәтижелерін жақсартатын құрал. Жаңашылдық-бұл тиімділікті арттыру мүмкіндігінің материалдандырылған идеясы (В.С. Лазарев, Б. П. Мартиросян).

Педагогикалық жаңашылдық-бұл білім беру тарихында бұрын-соңды болмаған, оқыту мен тәрбие теориясы мен практикасын дамытатын нәтижеге әкелетін (педагогикалық қоғамдастық инновацияларды игерген және оларды енгізген кезде) педагогикалық шындықтың мүмкін болатын өзгерістерінің мазмұны.

Инновация-бұл жаңа тұрақты элементтерді енгізу ортасына енгізетін мақсатты өзгеріс, нәтижесінде жүйе бір күйден екінші күйге ауысады.

Инновациялар әрдайым өзекті мәселенің жаңа шешімін қамтиды, оларды қолдану сапалы жаңа нәтижелерге әкеледі, оларды енгізу жүйенің басқа компоненттерінің сапалы өзгеруіне әкеледі.

Тағы бір түсіндірмеде инновация оқу-тәрбие жұмысына жаңасын енгізу ретінде анықталады. «Инновация» термині «модернизация» ұғымымен байланысты. Бүгінгі таңда Ресейде білім беру саласындағы инновациялық доктрина жоқ. Біздің көршілерімізде 2025 жылға дейінгі кезеңді қамтитын «Ресей Федерациясындағы ұлттық білім доктринасы» бар, бірақ ол білім берудегі инновацияларға қатысты мәселелерді нақты белгілемейді.

Жалпыға бірдей инновация қазіргі орыс білімінің басты белгісі болды. Инновациялық сипаттағы мекемелер саны артып келеді, оқыту мен тәрбиелеудің әртүрлі бағыттары бойынша авторлық бағдарламалар бар, мысалы, «Мәдениеттер диалогы мектебі» (В. С. Библер, С. Ю. Курганова), «Дамыта оқыту мектебі» (В. В. Давыдов), «Өзін-өзі анықтау мектебі» (А. Н. Тубельский) және т. б.

Инновация дегеніміз-бұл түбегейлі жаңа білім беру (басқаша, басқаша көзқарас), қазіргі оқыту технологиясын, оқу орнының немесе білім беруді басқарудың жаңа түрін айтарлықтай өзгертетін жаңа идея.

«Жаңалық», «инновация» ұғымдарының арақатынасы қандай? Инновация мен инновация бірдей ұғымдар.

Процесті және оның нәтижесін түсіну керек. Білім берудегі инновациялар «педагогикалық бастама тәртібімен арнайы жасалған», әзірленген немесе «кездейсоқ ашылған» инновациялар болып саналады. «Инновациялардың» мазмұны: белгілі бір жаңалықтың ғылыми-теориялық білімі; жаңа тиімді білім беру технологиялары; технологиялық сипаттама түрінде орындалған, енгізуге дайын тиімді инновациялық педагогикалық тәжірибенің жобасы болуы мүмкін.

В. С. Лазарев пен Б.П. Мартиросян инновацияны инновацияға ұқсас ұғым ретінде қарастырады, ол енгізу ортасына жаңа тұрақты элементтерді енгізеді, нәтижесінде жүйенің бір күйден екінші күйге ауысуы орын алады. Олар инновацияны (инновацияны) енгізілген (игерілген) инновация ретінде

карастырады. Олардың пікірінше, егер инновация ықтимал мүмкін болатын өзгеріс болса, онда инновация (инновация) – мүмкін болатын шындыққа айналған жүзеге асырылған өзгеріс.

Педагогикалық инноватиканың объектісі, пәні, міндеттері.

Ғылым әдіснамасында зерттеу тақырыбы деп арнайы танымдық құрылым түсініледі, ол: зерттеу объектісі, зерттеу міндеттері, әдіснамалық құралдар жүйесі және оларды қолдану дәйектілігі (А.И. Пригожин).

Педагогикалық инновацияның объектісі - білім берудегі инновациялардың пайда болуы, дамуы және дамуы. Мұндағы инновациялар дегеніміз – білімге жаңа элементтер енгізетін және оның бір күйден екінші күйге ауысуына себеп болатын мақсатты өзгерістер. Білім беру әлеуметтік, мәдени және жеке детерминистік білім беру қызметі ретінде қарастырылады, оның өзгеру (жаңару) процесіне осы қызмет субъектісі кіреді.

Педагогикалық инноватика пәні – білім беру субъектілерінің (оқушылар, педагогтар, әкімшілер) (А.И. Пригожин) тұлғасын қалыптастыруға бағытталған инновациялық білім беру қызметінде туындайтын қатынастар жүйесі.

Педагогикалық инноватиканың жалпы міндеті-инновацияларды құру, тарату және дамыту процестерінің тиімділігінің инновациялық қызметтің құрылымына, оны жүзеге асыру әдістеріне, оның компоненттерінің қасиеттеріне, оны жүзеге асырудың сыртқы жағдайларына және осы қызметтің тиімділігін арттыру құралдарын құруға тәуелділігін зерттеу.

Педагогикалық инновацияның міндеттері үш түрге бөлінді:

- ✚ бірінші типтегі сипаттау-түсіндіру міндеттерін шешу жай ғана құбылыстар деңгейінде емес, олардың теориялық түсіндіру деңгейінде шындықта не бар екенін көрсетуге арналған, мысалы, инновациялардың таралу жылдамдығына немесе оларды игеру тиімділігіне әртүрлі факторлардың әсерін зерттеу міндеттері, Білім берудің әртүрлі сатыларындағы өзгерістерді мониторингілеу міндеттері және т. б.;
- ✚ екінші типтегі міндеттер инновациялық қызметтің жаңа модельдерін әзірлеуді, оны жүзеге асырудың жаңа технологияларын, оны ұйымдастырудың жаңа нысандарын құруды көздейді;
- ✚ үшінші типтегі міндеттер инновациялық қызмет жүйелерін дамыту тәсілдерін әзірлеумен байланысты: оларды талдау және бағалау, жетілдіру бағыттары мен тәсілдерін таңдау, олардағы өзгерістерді жүзеге асыру.

Педагогикалық инновацияның міндеттерін оларды инновациялық процестің белгілі бір кезеңіне жатқызу негізінде де бөлуге болады: инновацияларды құру, тарату және дамыту. Осы кезеңдердің әрқайсысында инновациялық қызметті зерттеудің және оны жетілдірудің ғылыми қамтамасыз етілуін дамытудың тәуелсіз міндеттері шешілуі мүмкін.

Педагогикалық жаңалықтардың типологиясы

Қолдану ерекшелігі мен орнына байланысты инновациялардың бірнеше түрлері бөлінеді: технологиялық, әдістемелік, экономикалық,

құқықтық инновациялар, ұйымдастырушылық, басқарушылық, әлеуметтік инновациялар.

Инновациялардың түрлері мен кіші түрлері:

* *білім беру жүйесінің құрылымдық элементтеріне қатысты*: мақсат қоюдағы, міндеттердегі, білім беру мен тәрбие мазмұнындағы жаңалықтар; оқыту нысандары, әдістері, тәсілдері, технологиялары; оқыту және білім беру құралдары; диагностика, бақылау жүйесі, нәтижелерді бағалау және т. б.;

* *білім беру субъектілерінің тұлғалық қалыптасуына қатысты*: оқушылар мен педагогтардың белгілі бір қабілеттерін дамыту саласында, олардың білімін, іскерлігін, дағдыларын, қызмет тәсілдерін, құзыреттілігін және т. б. дамыту саласында.;

* *педагогикалық қолдану саласы бойынша*: оқу процесінде, оқу курсына, білім беру саласында, білім беруді басқаруда; оқыту және білім беру жүйесі деңгейінде;

* *педагогикалық процеске қатысушылардың өзара әрекеттесу түрлері бойынша*: ұжымдық оқытуда, топтық оқытуда, тьюторлықта, репетиторлықта және отбасылық оқытуда және т. б.;

* *функционалдық мүмкіндіктер бойынша*: жаңа енгізілімдер-шарттар (білім беру ортасының, әлеуметтік-мәдени жағдайлардың және т.б. жаңартылуын қамтамасыз етеді), жаңа енгізілімдер-өнімдер (педагогикалық құралдар, жобалар, технологиялар және т.б.), басқарушылық жаңа енгізілімдер (білім беру жүйелері құрылымындағы және олардың жұмыс істеуін қамтамасыз ететін басқару рәсімдеріндегі жаңа шешімдер);

• *жүзеге асыру әдістері бойынша*: жоспарлы, жүйелі, мерзімді, стихиялық, стихиялық, кездейсоқ;

* *таралу ауқымы бойынша*: бір мұғалімнің қызметінде, мұғалімдердің әдістемелік бірлестігі, мектепте, мектептер тобында, аймақта, федералды және халықаралық деңгейде және т. б.;

* *әлеуметтік-педагогикалық маңыздылығы бойынша*: белгілі бір үлгідегі білім беру мекемелерінде, педагогтардың нақты кәсіптік-типологиялық топтары үшін;

* *жаңашыл іс-шаралар көлемі бойынша*: жергілікті, бұқаралық, жаһандық және т. б.;

* *болжанатын қайта құрулар дәрежесі бойынша*: түзетуші, түрлендіруші, жаңғыртушы, радикалды, революциялық.

2. Инновациялық білім беру процесі.

Инновациялық процестің мәні. Қазіргі білім беру жағдайы педагогикалық парадигмалардың өзгеруімен сипатталады. Қазіргі білім беруде пайда болатын жаңа жүйелер, технологиялар, тәсілдер инновациялық деп аталатын оқу процесіне жаңа психологиялық-педагогикалық көзқарасты тудырады. Білім беру жүйесіндегі инновациялық процестер деп педагогикалық инновацияларды құрудың, қабылдаудың, бағалаудың, игерудің және "қолданудың" басқарылатын процестері түсініледі.

Инновациялық педагогикалық процестердің ішінде мыналарды бөліп көрсету керек:

- мектептердің, лицейлердің, колледждер мен гимназиялардың авторлық тұжырымдамалары мен жаңа модельдерінің пайда болуы;
- жаппай мектептің вариативтік бағдарламаларға, оқыту және тәрбиелеу әдістемелеріне көшуін жүзеге асыру;
- Қазақстан халықтарының әлеуметтік-экономикалық және мәдени-этникалық ерекшеліктерін ескеретін білім беруді дамытудың өңірлік бағдарламаларын әзірлеу;
- ізгілендіру және ізгілендіру идеялары негізінде жалпы орта және кәсіптік білім беру мазмұнын белсенді жаңарту;
- жеке тұлғаға бағытталған және жеке тұлғаға бағытталған көзқарасты ескере отырып, оқыту мен тәрбиелеудің ұйымдастырушылық нысандарын, әдістерін қайта құру;
- білім беру мекемелерінің жұмыс істеу режимінен тұрақты даму режиміне ауысуы;
- білім беру мекемелерінде диагностикалық қызмет (валеологиялық, психологиялық, социологиялық және т. б.) құру;
- диагностикалық негізде білім беру сапасын басқару;
- педагог кадрлардың біліктілігін арттырудың үздіксіз процесін жүзеге асыру;
- білім беру жүйесі қызметкерлерінің шығармашылық бастамасын, кәсіби құзыреттілігін және педагогикалық мәдениетін дамыту.

Көптеген инновациялар оқыту технологияларын дамытуға арналған, содан кейін проблемалар туындайды:

- мамандарды даярлау сапасын басқару, қашықтықтан білім беру, мемлекеттік стандарттарды енгізу,
- білім алушылардың тәрбие деңгейін және олардың жеке қасиеттерін арттыру,
- оқыту мазмұнын жетілдіру ; ,
- оқытушылар мен студенттердің эксперименттік және ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру және өткізу,
- әлеуметтік серіктестіктің әсері, оқушылардың сабақтан тыс іс-әрекетін ұйымдастыру және т. б.

Кез-келген инновациялық процесс жеке инновациялар процестерінен тұрады. Инновацияның инновациялық циклі өзгерістерге қажеттілікті анықтау, инновацияларды іздеу және оларды енгізу кезеңдерін құрайды.

Қазақстанда инновациялық оқу орындарын құру қажеттілігі оның әлемнің озық елдерінен елеулі технологиялық артта қалуымен, қысқа мерзімде осы алшақтықты барынша қысқартудың шұғыл қажеттілігімен байланысты.

Білім берудегі инновациялық процестер бүгінгі күннің басты талабы ретінде әлеуметтік дамудың ажырамас бөлігіне айналды. Ол білім беру жүйесінің мамандарына, атап айтқанда ЖОО оқытушыларына бағытталған.

Ғылымдағы, өндірістегі, қоғамдағы инновациялық процестер қазіргі заманғы мамандардың кәсіби қызметіндегі сапалық өзгерістерді анықтайды, бұл олардың кәсіби құзыреттілігін оларды инновациялық қызметке дайындаумен бірлікте дамытуды талап етеді.

Білім берудегі инновациялық процесс-білім беру практикасын жетілдіру, инновациялар негізінде білім беру жүйелерін дамыту процесі (В.И. Загвязинский). Ол жаңа (Т.И. Шамова) мазмұны мен ұйымдастырылуының қалыптасуы мен дамуын көрсетеді.

Инновациялық білім беру процестерінің негізінде педагогиканың екі маңызды мәселесі жатыр:

- 1) педагогикалық тәжірибені зерттеу мәселесі;
- 2) практикаға психологиялық-педагогикалық ғылымның жетістіктерін жеткізу проблемасы.

Білім берудегі инновациялық процестердің нәтижесі теориялық және практикалық, сондай-ақ теория мен практиканың түйіскен жерінде қалыптасатын инновацияларды қолдану болып табылады.

Бұл ретте білім беру жүйесіндегі инновация білім беру мақсаттарына жаңасын енгізуді; оқыту мен тәрбиелеудің мазмұнын, әдістері мен нысандарын әзірлеуді, бұрыннан бар педагогикалық жүйелерді енгізу мен таратуды; мектепті басқарудың жаңа технологияларын әзірлеуді, оны дамытуды; мектепті эксперименттік алаң ретінде; мектептің түбегейлі жаңа білім беру бағдарына ие және білім беру мен тәрбиелеуді жаңартуды жүзеге асыратын жағдайды көздейді. олар білім беру жүйесінің мақсаттарына, мазмұнына, әдістеріне, нысандарына және басқа компоненттеріне әсер етеді.

Олардың дамуы факторлардың екі тобына негізделген:

- *объективті факторлар*-инновациялық қызметті дамытуды ынталандыратын және оның нәтижелерін қабылдауды қамтамасыз ететін жағдайлар жасау;

- *объективті факторлар*-инновациялық процесс субъектісімен, оның инновациялық қызметке дайындығымен байланысы.

Инновациялық процестердің субъектілері-қызметі инновациялық бағытта болатын ғалымдар, мұғалімдер және басқа да білім беру қызметкерлері.

Инновациялық процестің ерекшеліктері:

- 1) оның циклдік сипаты;
- 2) полиқұрылымдық.

Білім берудегі инновациялық процестің ерекшеліктері:

- нақты қоғамдық қатынастармен, мәдениетпен тығыз қарым-қатынас жасау; субъектінің және инновациялық қызмет объектісінің топтық және жеке қасиеттерінің айтарлықтай әсері;

- зертханалық жағдайда емес, нақты білім беру үдерісі жағдайында эксперименттік тексеру жүргізу;

- инновацияны құру процесін тездететін дизайнмен үйлесетін "өндіріс" кезеңінің болмауы;

- материалдық, қаржы қаражатының аз шығындары;

- инновациялық қызметтің субъективті факторының рөлін арттыру.

Білім берудегі инновациялық процестің заңдылықтары. Инновациялық процесс, кез-келген басқа сияқты, белгілі бір заңдарға бағынады.

1. Педагогикалық инновациялық ортаның қайтымсыз тұрақсыздану заңы. Инновациялық әлеуметтік-педагогикалық ортадағы қайтымсыз деструктивті өзгерістерді анықтайды: тұтас идеялардың, образдардың және белгілі бір сананың, жеке субъектілердің көзқарастарының жойылуынан бастап.

2. Инновациялық процесті түпкілікті жүзеге асыру Заңы. Инновациялық процесс ерте ме, кеш пе жүзеге асырылуы керек. Жаңалық пробивает өзіне жол: – басқа мәселе жизнеспособно ма? оңтайлылық, тиімділік тұрғысынан процесс қандай деңгейде жүреді?

3. Педагогикалық инновациялардың стереотип Заңы. Инновация ескіреді, стереотиптер пайда болады, ойлау, іс – әрекет белгілері пайда болады, демек, күнделікті өмір дағдарыс болып табылады.

4. Циклдік қайталану заңы, инновацияның қайтарылуы. Жаңа жағдайда инновацияның жандануы.

Ғалымдар білім берудегі инновациялық процестің құрылымын ажыратады: субъективті, деңгейлік, мазмұндық, өмірлік циклдің құрылымы, басқарушылық, ұйымдастырушылық.

Әдебиеттер: О.:1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Д.: 1, 2, 3 -10

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі

1. Афанасьева, Т. П., Елисеева, И. А. Управленческая компетентность руководителей школ в регионе: оценка и совершенствование [Текст] / Т. П. Афанасьева, И. А. Елисеева. – Москва, 2000.
2. Ахметова Г.К., Исаева З.А. Педагогика для магистратуры. – Алматы: Қазақ университеті, 2006.
3. Бодалев, А. А. Психология о личности [Текст] / А. А. Бодалев. – Москва : МГУ, 1988. – 188 с.
4. Большакова, З.М. Педагогические технологии [Текст] : учебное пособие / авт.-сост. З.М. Большакова, Г.Я. Гревцева, Н.Н. Тулькибаева. – Челябинск : Изд-во Челяб гос. пед. ун-т, 2014. – 238 с.
5. Василевская, Е.В. Сетевая организация методической работы на муниципальном уровне : методическое пособие [Текст] / Е.В. Василевская. – Москва : АПК и ППРО, 2005.
6. Гаджиев, К. С. Концепция гражданского общества : идейные истоки и основные вехи формирования [Текст] / К.С. Гаджиев // Вопросы философии, 1991. – № 7. – С. 19–35.
7. Гессен, С.И. Основы педагогики : введение в прикладную философию : учебное пособие для вузов [Текст] / С.И. Гессен. – Москва: Школа-пресс, 1995. – 447 с.
8. Голованова, Н.Ф. Общая педагогики [Текст] : учебное пособие / Н. Ф. Голованова. – Санкт-Петербург : Речь, 2005. – 317 с.
9. Гревцева, Г.Я. Воспитание гражданина и патриота: теория и практика [Текст] : учебное пособие / Г.Я. Гревцева, М. В. Циулина. – Челябинск : Цицеро, 2014. – 300 с.
10. Грезнева, О.Ю. Научные школы (педагогический аспект) [Текст] / О. Ю. Грезнева. – Москва : Изд-во РАО, 2003. – 69 с.
11. Гмурман В.Е. Введение достижений педагогики в практикум школы [Текст] / В. Е. Гмурман. – Москва, 1981.
12. Дуранов, И.М. Социокультурные основы гражданско-патриотического воспитания учащейся молодежи : теория и практика : монография [Текст] / И.М. Дуранов. – Магнитогорск : Изд-во Магн. Гос. ун-та, 2003. – 298 с.
13. Елканова, Т.М., Чеджемова, Н.М. Гуманитаризация профессионального образования в компетентностно-ориентированной системе [Текст] / Т. М. Елканова, Н. М. Чеджемова // Высшее образование сегодня. – 2010. – № 10. – С. 66–68.
14. Зимняя, И.А. Педагогическая психология [Текст] / И.А. Зимняя. – Москва : Логос, 1999. – 384 с.
15. Исаева З.А., Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Активные методы и формы обучения в высшей школе. – Алматы: Қазақ университеті, 2005. – 122 с.
16. Кожухар, В.М. Основы научных исследований [Текст] : учебное пособие / В.М. Кожухар – Москва : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2010. – 216 с.

17. Козырев, В. А. Построение модели гуманитарной образовательной среды [Электронный ресурс] / В. А. Козырев. – Режим доступа : <http://sci.informika.ru/text/magaz/pedagog/pedagog7/a06.html>.
18. Кравец, А.С. Гуманизация и гуманитаризация высшего образования [Электронный ресурс] / А.С. Кравец // Воронежский государственный университет. – Режим доступа: <http://www.rciabc.vsu.ru/irex/pubs/kravets2.htm>.
19. Кредитная система обучения в вузе. – Алматы: Қазақ университеті, 2006. – 180 с.
20. Криворученко, В.К. Научные школы – эффективный путь проведения диссертационного исследования [Электронный ресурс] / В.К. Криворученко // Информационный гуманитарный портал «Знание. Понимание. Умение». – Режим доступа: http://www.zpujournal.ru/asp/scientific_schools/2007/Krivoruchenko/
21. Лазарев, В.С., Мартиросян, Б.П. Педагогическая инноватика: объект, предмет и основные понятия [Текст] / В.С. Лазарев, Б.П. Мартиросян. – Москва : Педагогика, 2004.
22. Левин, М. Как технологии изменяют образование : пять главных трендов [Электронный ресурс] / М. Левин // Forbes. – Режим доступа: <http://www.forbes.ru/tehnobudushchee/82871-kak-tehnologii-izmenyatobrazovanie-pyat-glavnyh-trendov>
23. Логинова, Н.А. Феномен ученичества : приобщение к научной школе [Текст] / Н.А. Логинова // Психологический журнал. – 2000. – № 5. – Т. 21. – С. 106–111.
24. Лось, В. А. История и философия науки. Основы курса [Текст] : учебное пособие / В.А. Лось. – Москва : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2004. – 404 с.
25. Мартиросян, Б. П. Оценка инновационной деятельности школы [Текст] / Б.П. Мартиросян. – Москва, 2003.
26. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения, или Как интересно преподавать. – Алматы, 2007. – 284 с.
- Национальные системы образования: общая характеристика, структура. – Алматы: РОНД, 2004. – 160 с.
27. Наливайко, Н. В., Паршиков, В. И. Философия образования как объект комплексного исследования : монография [Текст] / Н.В. Наливайко, В.И. Паршиков. – Новосибирск : Изд-во СО РАН, 2002. – 190 с.
28. Никандров, Н.Д. Россия: социализация и воспитание на рубеже тысячелетий [Текст] / Н.Д. Никандров. – Екатеринбург: УГППУ, 2000. – 255 с.
29. Поляков, С.Д. Педагогическая инноватика : от идеи до практики [Текст] / С.Д. Поляков. – Москва : Центр «Педагогический поиск», 2007.
30. Пригожин, А. И. Нововведения: стимулы и препятствия [Текст] / А. И. Пригожин. – Москва, 1989.

31. Современные проблемы образования и инновационные процессы : учеб. пособие для вузов [Текст] / Г.А. Громов, М.В. Жарова, В. В. Тимченко, С. Ю. Трапицын. – Санкт-Петербург : Акад. исслед. культуры, 2008. – 211 с.
32. Сластёнин, В.А. Педагогика : Инновационная деятельность [Текст] / В.А. Сластенин, Л.С. Подымова. – Москва : Магистр, 1997.
33. Социокультурный феномен детства: монография / под общ. ред. Р.А. Литвак, М.Е. Дуранова. Челябин. гос. акад. культуры и искусств. – Челябинск, 2013. – 355 с.
34. Философия социальных и гуманитарных наук [Текст] : учеб. пособ. для вузов / С.А. Лебедев, О.И. Ананьин, Ю.Д. Артамонова [и др.] ; под ред. С.А. Лебедева. – 4-е изд., испр. и доп. – Москва : Академический Проект, 2008. – 733 с.
35. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – Москва : Политиздат, 1991. – 560 с.
36. Хомерики, О. Г. Развитие школы как инновационный процесс [Текст] / О. Г. Хомерики, М. М. Поташник, А. В. Лоренсов. – Москва, 1994 – С. 37.
37. Хомутцов, С. В. Духовность и духовные традиции [Текст] / С. В. Хомутцов. – Барнаул, 2004. – 180 с.
38. Хомутцова, Н. А. Подготовка студентов к преподаванию физики в условиях гуманитаризации школьного естественнонаучного образования [Текст] / Н. А. Хомутцова // Совершенствование профессионально-методической подготовки студентов естественно-научных специальностей в педвузах: материалы XXXVIII науч.- практ. конф. – Барнаул, 2005. – С. 109–112.
39. Хуторской, А. В. Педагогическая инноватика [Текст] : учеб. пособие для студ. высших учеб. заведений, обучающихся по пед. спец. / А. В. Хуторской. – Москва : Издат. центр «Академия», 2008. – 256 с. – (Высшее профессиональное образование).
40. Шкляр, М. Ф. Основы научных исследований [Текст] : учебное пособие / М. Ф. Шкляр. – 3-е изд. – Москва : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2010. – 244 с.
41. Юсуфбекова, Н.Р. Общие основы педагогической инноватики : опыт разработки теории инновационных процессов в образовании [Текст] / Н. Р. Юсуфбекова. – Москва, 1991.
42. Ямбург, Е. А. Управление развитием адаптивной школы [Текст] : монография / Е.А. Ямбург. – Москва : ПЕР СЭ-Пресс, 2004 – 367 с.